

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

з теми: **«ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ПРОГУЛЯНОК»**

Виконала: здобувачка вищої освіти
освітньої програми Дошкільна освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта
заочної форми здобуття вищої освіти
Яджин Лідія Вікторівна

Керівник: **Бабюк Т. Й.**,
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри теорії та
методик дошкільної освіти

Рецензент: **Вашак О. О.**,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти
Полтавського національного
педагогічного університету імені
В.Г.Короленка

Кам'янець-Подільський, 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІГРОВОЇ ТВОРЧОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	8
1.1. Вплив ігрового середовища на формування творчої особистості дошкільника	8
1.2. Особливості розвитку ігрової творчості у дітей дошкільного віку	21
1.3. Стан практики розвитку ігрової діяльності у дітей дошкільного віку	27
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ПРОГУЛЯНОК	31
2.1. Прогулянка як феномен діяльності дитини та простір для творчості	31
2.2. Зміст і завдання з розвитку ігрової творчості дітей дошкільного віку під час прогулянок	34
2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження технології розвитку творчості дітей дошкільного віку під час прогулянок	45
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна система дошкільної освіти України перебуває у стані активного оновлення, орієнтованого на реалізацію дитиноцентричного, діяльнісного та компетентнісного підходів. Базовий компонент дошкільної освіти (2021) визначає розвиток творчості як одну з ключових складових особистісного становлення дошкільника, адже саме здатність до творчої діяльності, самовираження, фантазування та пошуку нестандартних рішень є основою життєвої компетентності. Відтак, проблема розвитку творчості дітей дошкільного віку набуває особливого значення в умовах зростання потреби суспільства у креативних, гнучких та самостійних особистостях.

У вітчизняній педагогічній науці творчість дітей розглядається як закономірний результат розвитку пізнавальної активності, уяви, емоційно-вольової сфери, здатності до самостійних дій та ініціативи. На думку Т. Поніманської, творчість є «вищим виявом самовираження дошкільника», а К. Крутій підкреслює її тісний взаємозв'язок із дитячою суб'єктністю, свободою вибору та самостійністю у пізнанні світу. Г. Беленька, Н. Гавриш, Л. Лохвицька та інші українські дослідники наголошують на тому, що дошкільний вік є сенситивним періодом розвитку творчих здібностей, коли інтенсивно формується уява, гнучкість мислення, здатність до експериментування та імпровізації.

Вплив гри на розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку досліджували О. Борисова [11], Н. Рогальська [48], М. Савченко [50], Тур [11], Л. Уманець [55], С. Тітаренко [54], які стверджували, що в грі діти шукають не тільки насолоду, але й прагнуть до самоствердження через цікаве й важливе для них заняття. У грі дитина прагне жити, відчувати та діяти.

Особливої актуальності набуває використання прогулянки як простору розвитку творчості. На відміну від організованих форм діяльності в приміщенні, прогулянка забезпечує природну зміну сенсорних вражень, багатство стимулів, свободу руху, відкритість до експериментування з природними матеріалами та широкі можливості для спонтанної гри. За О. Кононко, саме у процесі взаємодії з довкіллям дитина здобуває унікальний життєвий досвід, який стимулює творчість, ініціативу та креативну активність. У роботах Л. Артемової та Н. Лисенко прогулянка розглядається як невичерпне джерело розвитку пізнавальної допитливості, природного дослідництва та художньо-естетичного сприймання.

Однак, попри значний потенціал прогулянки, її можливості для розвитку творчості дітей далеко не завжди реалізуються повною мірою. У практиці закладів дошкільної освіти прогулянка часто обмежується лише фізичною активністю, спостереженням за природою або вільними іграми, тоді як творчий компонент залишається недостатньо інтегрованим у структуру цього виду діяльності. Причиною є як недостатня теоретична розробленість питання технологічного забезпечення творчого розвитку під час прогулянок, так і відсутність достатніх методичних рекомендацій для педагогів. У зв'язку з цим існує суперечність між педагогічним потенціалом прогулянки як розвивального середовища та реальним рівнем творчої активності дітей у практиці дошкільної освіти. Це протиріччя зумовлює потребу у цілеспрямованому вивченні та науковому обґрунтуванні технологій розвитку творчості під час прогулянок.

Проблема розвитку творчості дошкільників розкривалася у працях І. Білої, Л. Артемової, В. Моляко, Г. Костюка, О. Савченко, О. Кононко, Н. Гавриш, Т. Поніманської та інших науковців. Значна увага приділялася питанням дитячої субкультури, рольової гри, сенсорного розвитку, пізнавального інтересу, що становить онтологічну основу розвитку творчості. Водночас питання організації прогулянки як спеціально спроектованого

творчого середовища ще недостатньо комплексно висвітлені у науковій літературі, що зумовлює необхідність спеціального дослідження.

Актуальність дослідження посилюється тим, що інноваційні підходи до організації прогулянки дозволяють формувати у дітей креативну компетентність – інтегративну якість, що визначена Базовим компонентом дошкільної освіти як одна з ключових. У сучасних умовах, коли діти дедалі більше часу проводять у цифрових середовищах та мають зменшений контакт із природою, прогулянка стає важливою складовою природного розвитку дитини, яка не може бути замінена жодним штучним освітнім середовищем. Саме на свіжому повітрі, у безпосередній взаємодії з об'єктами природи, розвиваються сенсорні еталони, уява, мовлення, здатність до експериментування, емоційне реагування, ініціативність та фантазія. Усе це підкреслює значущість дослідження технологій, здатних оптимізувати розвиток творчості в умовах прогулянки.

З огляду на необхідність методичного забезпечення творчого розвитку у процесі прогулянок, постає потреба у науковому обґрунтуванні та розробці ефективних технологій, які б інтегрували елементи художньо-естетичної, пізнавальної, ігрової, дослідницької та мовленнєвої діяльності. Такі технології повинні відповідати віковим можливостям дошкільника, мати розвивальний характер, бути гнучкими й адаптивними щодо різних умов організації прогулянки. Науково-педагогічне осмислення цього питання сприятиме формуванню цілісного підходу до освітнього процесу, де прогулянка постає не як другорядна частина режиму дня, а як важливий педагогічний простір розвитку особистості.

Актуальність проблеми, потреба у науково-теоретичному та практичному дослідженні означених питань зумовили вибір теми дослідження *«Технології розвитку творчості дітей дошкільного віку під час прогулянок»*.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному визначенні технологій розвитку творчості дітей дошкільного віку

під час прогулянок, а також у формуванні відповідного комплексу завдань, що забезпечують ефективність впровадження технологій.

Завдання дослідження:

1. Висвітлити теоретичні засади впливу ігрового середовища на формування творчої особистості дошкільника.
2. Здійснити аналіз розвитку ігрової творчості у дітей дошкільного віку.
3. Здійснити аналіз державних програм та передового педагогічного досвіду з розвитку ігрової творчості у дітей дошкільного віку.
4. Укласти добірку завдань для прогулянок та визначити можливості розвитку ігрової творчості дітей дошкільного віку під час прогулянок.
5. Розробити та експериментально перевірити ефективність технології використання системи ігрових завдань для прогулянок для розвитку ігрової творчості дітей дошкільного віку.

Об'єкт дослідження: процес розвитку ігрової творчості дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: технології розвитку творчості дошкільників у процесі організації прогулянок у закладі дошкільної освіти.

Для досягнення мети використано **методи дослідження**, а саме:

- 1) теоретичні: аналіз (історико-педагогічний, порівняльний) філософської, психологічної, педагогічної літератури для розкриття сутності й особливостей процесу формування ігрової творчості дошкільників, моделювання та проектування для визначення логічної структури дослідження й розробки моделі освітньо-виховної роботи з дітьми;
- 2) емпіричні: спостереження, інтерв'ю з дітьми, бесіда, анкетування старших дошкільників та їхніх батьків; констатувальний, формувальний та контрольний етапи педагогічного експерименту для перевірки результативності технології використання системи ігрових завдань для прогулянок для розвитку ігрової творчості дітей дошкільного віку;

3) математичні методи для обробки та інтерпретації результатів дослідження.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані педагогами закладів дошкільної освіти для вдосконалення організації прогулянок, розроблення творчих маршрутів, екологічних стежок, просторово-ігрових зон, сценаріїв творчих ігор, експериментально-дослідницьких ситуацій та художньо-естетичних завдань. Запропоновані технології можуть слугувати основою для планування освітнього процесу та підвищення професійної майстерності вихователів. Новизна дослідження полягає у комплексному осмисленні прогулянки як технологічно організованого простору творчого розвитку, у визначенні та систематизації методів і прийомів, що інтегрують різні види діяльності та стимулюють прояви креативності у природному середовищі. У роботі розкриваються можливості трансформації традиційної структури прогулянки з метою її творчого збагачення.

Базою дослідження був Заклад дошкільної освіти с. Тухля Славської селищної ради Стрийського району Львівської області.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорено на конференціях різних рівнів.

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 2 наукових публікаціях.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІГРОВОЇ ТВОРЧОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Вплив ігрового середовища на формування творчої особистості дошкільника

Проблематика формування творчої особистості дошкільника посідає провідне місце у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях, оскільки саме ранній і дошкільний період розглядається як найсприятливіший етап для становлення творчих якостей. Науковці відзначають, що дитяча творчість має природний характер і розвивається за умови належної стимуляції, що закладає основу подальшого інтелектуального, емоційного та соціального розвитку (К. Крутій, Н. Гавриш, Л. Михайлова, Л. Шульга). У дошкільному віці гра виступає провідним видом діяльності, а тому саме через ігрове середовище формуються ключові психічні новоутворення, у тому числі творчі здібності, здатність до уяви, самовираження, моделювання ситуацій та продукування нових смислів.

Розглядаючи ігрове середовище як фактор становлення творчої особистості, вітчизняні дослідники (О. Кононко, Н. Гавриш) акцентують на тому, що воно повинно мати відкритий, варіативний та стимулювальний характер. Саме така організація простору дає можливість дитині виявляти ініціативу, вибір, самостійність, що є ключовими показниками творчої активності. У середовищі, де дитина вільна у виборі сюжету, ролей, матеріалів та способів дій, виникають передумови для створення оригінальних продуктів гри та власних сюжетів, що є базою ігрової творчості.

На думку Л. Агамер'янц, ігрове середовище має не лише забезпечувати умови для відтворення відомих моделей поведінки, а й спонукати дітей до осмислення реальних життєвих ситуацій та створення нових рішень [53]. Це

означає, що середовище має бути насиченим, але не перевантаженим; воно повинно містити матеріали, здатні трансформуватися відповідно до задумів дітей. Зокрема, багатофункціональні елементи допомагають дитині моделювати нові сюжетні лінії, що розширює межі уяви та ініціює творчу думку.

Дослідження Н. Лисенко та Т. Поніманської доводять, що творчість у грі неможлива без емоційно сприятливого клімату, у якому дитина не боїться помилятися, експериментувати або порушувати стандартизовані схеми. Таким чином, психологічна безпека є складовою оптимального ігрового середовища, оскільки саме вона забезпечує дитині свободу виявлення творчої індивідуальності.

У педагогічній практиці ігрове середовище розглядається також як система організації життя дітей, яка спрямована на розвиток ініціативи й самостійності. О. Борисова підкреслює, що творчість у дітей народжується не там, де вони повторюють запропоновані дорослим моделі, а там, де вони мають можливість вільно трансформувати їх відповідно до власних задумів [11]. Тому роль педагога полягає не в директивному керівництві, а у ненав'язливому супроводі, створенні умов для самостійного задумування, побудови й розігрування творчих ігор.

Значний науковий внесок у розкриття впливу ігрового середовища на творчість дітей зробили українські педагоги Н. Кот та О. Проскура, О. Карасьова, Т. Піроженко, які доводять, що творчі прояви дошкільників значною мірою обумовлені організацією комунікативного простору. Зокрема, сюжетно-рольова гра як соціокультурне явище відкриває можливості для діалогічної взаємодії, а спільне моделювання сюжетів сприяє формуванню мовленнєвої, комунікативної та соціальної творчості.

У цьому контексті варто згадати концептуальні положення культуроцентричного підходу, які підкреслюють, що ігрове середовище є моделлю культурного простору, в межах якого дитина не лише відтворює

соціальні взаємодії, а й осмислює їх, створюючи власні способи поведінки. Це підтверджують роботи Л. Агамер'янц та М. Савченко, які вважають, що саме гра забезпечує умови для переходу від наслідування до творчості, від повторення до інновації [50; 52].

Огляд науково-педагогічних праць свідчить, що поняття гри трактується по-різному: одні дослідники тлумачать її як особливу форму життя дитини, інші – як спосіб її діяльності, ще інші – як окремий вид активності. Водночас усі вони погоджуються, що гра виникає природно й становить специфічну діяльність, у якій, за визначенням О. Борисової та М. Тур, домінують «самостійні, особистісні прояви на основі емоцій» [11, с. 39]. Тобто гра постає своєрідним творчим переосмисленням реального світу, його індивідуальним відображенням у свідомості дитини.

Психологічні дослідження підкреслюють, що успішність гри зумовлена наявністю особливого ігрового простору, де формуються дія, сюжет і роль. Такий простір нерозривно пов'язаний із розвитком дитячої уяви, адже саме завдяки уяві реальні явища поступово заміщуються ігровими аналогами, внаслідок чого виникають уявні дії та ситуації. І. Біла наголошувала, що лише процес заміщення перетворює сюжет гри з простого опису на дійсний процес, який розгортається в уявній площині [7, с. 43].

Оскільки творча активність дітей розвивається у прямому зв'язку з грою, педагогічні роботи дедалі частіше акцентують увагу на понятті предметно-розвивального середовища. Науковці визначають його як «систему матеріальних об'єктів діяльності дитини, що функціонально моделює зміст її духовного і фізичного розвитку» [5, с. 39]. У таке середовище включають іграшки, атрибутику, ігрові матеріали, обладнання та інші елементи, що формують чуттєве й інтелектуальне тло гри. Ці засоби зазвичай розташовані у визначених зонах дитячого простору – груповій кімнаті, залі чи на майданчику.

Термін «розвивальне предметно-ігрове середовище» дослідники розглядають як явище, що не виникає стихійно, а створюється дорослими

цілеспрямовано й є результатом взаємодії між дорослим і дитиною з метою її гармонійного розвитку. На переконання І. Білої, О. Кононко, Т. Піроженко, Т. Дуткевич, Н. Каньоси та інших дослідників, саме дорослий є ключовою фігурою в конструюванні ігрового простору та формуванні відповідного середовища. Таке середовище має забезпечувати умови для реалізації творчих можливостей дитини, оскільки його матеріальна й змістова наповненість сприяють розвитку уяви, мислення, емоційності та соціальних умінь [7; 22; 26; 29; 32].

Значно частіше, однак, науковці використовують термін «ігрове середовище». У педагогічних працях середовище описують як сукупність умов, що визначають розвиток дитини й скеровують її активність на певні результати, опираючись на природні можливості [12]. Дитина включається в існуючий світ матеріальних і культурних відносин, які формують її як суспільну істоту [23]. У період активного розвитку ігрової діяльності середовище набуває особливого значення, оскільки стимулює дитину до гри та сприяє її особистісному становленню.

Ігровий простір сприяє розвитку здатності до заміщення, коли дитина здатна трансформувати реальність, замінюючи її умовним ігровим полем. У цьому просторі вона може додавати нові елементи, змінювати структуру гри, вводити нові ролі та правила. Дорослому інколи складно помітити ці межі, адже він перебуває поза процесом, проте саме він виступає організатором і контролює безпечний перебіг гри. Слід враховувати, що ігровий простір дошкільника часто не має чітких матеріальних меж, існуючи передусім у його уяві. Тому дорослий може зрозуміти його лише через спілкування або участь у грі. Таким чином, ігровий простір слід тлумачити не лише як конкретне місце, а як узагальнений образ, створений для гри й пов'язаний зі словесними, предметними та смисловими орієнтирами дитини.

Ігровий простір створюється також і на ділянці закладу дошкільної освіти.

Природне середовище, створене на ділянці закладу дошкільної освіти, має виняткове значення для розвитку дитини, оскільки воно формує унікальний простір, у якому поєднуються емоційні враження, сенсорні стимули, рухова активність та можливості для творчої гри. На відміну від внутрішніх приміщень, де дитина взаємодіє з обмеженою кількістю матеріалів та предметів, територія ЗДО пропонує широку палітру природних об'єктів, змінних умов та ситуацій, які дитина може досліджувати, переосмислювати та творчо інтерпретувати. Саме тому природне середовище ЗДО розглядається як важлива складова предметно-розвивального простору, що сприяє всебічному розвитку особистості.

Територія закладу дошкільної освіти зазвичай включає газони, клумби, дерева й кущі різних видів, дитячі майданчики, пісочниці, стежки та невеликі природні зони, які утворюють цілісний простір, наповнений природними елементами. Дерева різної висоти створюють гру світла й тіні, що змінюється протягом дня, а це формує у дітей відчуття часу й динаміки навколишнього світу. Сезонні зміни рослинності, забарвлення листя, різні властивості землі, піску чи снігу збагачують сенсорний досвід та стимулюють пізнавальний інтерес. Усе це робить ділянку ЗДО відкритим середовищем для дослідження й водночас для творчої діяльності.

Розвиток ігрової творчості дошкільника тісно пов'язаний із можливістю взаємодіяти з природними матеріалами. Природне середовище забезпечує багатство вражень, які дитина не може отримати в інших умовах. Пісок, камінці, листя, гілочки, вода, сніг, квіти, плоди дерев – усе це є універсальним матеріалом, котрий не нав'язує дитині певного способу використання, а дозволяє самостійно визначати, що з ним робити. Саме відсутність жорстко закріпленої функції природних предметів створює основу для активізації творчої гри. Дитина наділяє природний матеріал образом, роллю, функцією, тобто виконує ту саму творчу операцію, яка лежить в основі сюжетно-рольової та режисерської гри.

Природне середовище є особливим середовищем, оскільки кожен об'єкт у ньому має власну індивідуальність, унікальну форму, запах, температуру, вагу чи тактильну характеристику. Це дозволяє дитині постійно досліджувати відмінності між предметами, порівнювати їх, групувати за ознаками, придумувати, на що вони схожі. Через таке порівняння формується здатність до метафоричного мислення, яке є основою творчості. Дитина може побачити у гілочці корабель, у камінчику – маленького героя, у тінях дерев – казкових істот. Кожне її відкриття стає новим поштовхом для гри.

Ідеї К. Крутій щодо особливостей дитячого розвитку в природному середовищі, зокрема її концепція «Педагогіка калабані», надають новий, ціннісний погляд на роль природи у становленні особистості дошкільника [34]. Науковиця звертає увагу на те, що природа не повинна розглядатися як декоративне тло для освітнього процесу. Вона є живим, активним партнером дитини, здатним викликати інтелектуальне здивування, естетичні переживання, емоційне піднесення та творчу активність. Природне середовище, за К. Крутій, не просто розширює сенсорні враження, а формує цілісний спосіб пізнання світу – через досвід, дію, взаємодію, відкриття й емоційне проживання.

У «Педагогіці калабані» підкреслюється, що дитина повинна мати право бути природною, спонтанною, активно взаємодіяти з природними явищами. Калюжа, пісок, вітер, гілля чи сніг – це не випадкові елементи середовища, а педагогічно значущі ресурси. Вони створюють ситуації, у яких дитина може експериментувати, робити висновки, будувати власні узагальнення, відчувати себе творцем або дослідником. К. Крутій наголошує, що дитина не просто торкається природи, а проживає її, занурюється в її ритми, реагує на її непостійність, отримує можливість вільної гри, що має унікальний вплив на формування інтелектуальних і емоційних процесів [34]. Одним із ключових положень педагогіки К. Крутій є теза про те, що калюжа – символ стихійності, мінливості та пізнавальної свободи – стає одним із потужних стимуляторів

творчості. У взаємодії з калюжею дитина випробовує властивості води, спостерігає зміни в її формі, прозорості, кольорі; бачить, як у краплях віддзеркалюється світ; переживає відчуття руху та динаміки. Природа у цьому випадку представлена не як щось недоторкане або «акуратне», а як активний матеріал для дослідження, у якому дитина може проявляти ініціативу. У концепції К. Крутій гра з калюжею є природним способом розвитку інтелектуальних операцій, оскільки дитина порівнює, експериментує, робить припущення й перевіряє їх на практиці.

Природа, на думку дослідниці, формує новий спосіб мислення, у якому поєднуються емоційність, образність і логічність. Дитина, яка спостерігає за тим, як змінюється калюжа під дією вітру, сонця чи дотиків, фактично засвоює основи природничої картини світу. Вона бачить, що вода може бути рідкою або замерзлою, що крапля може відскочити або розплескатися, що поверхня калюжі може ставати дзеркальною або каламутною. Такий досвід формує сенсорні уявлення, розширює знання про властивості речовин і явищ, закладає основи для розвитку пізнавального інтересу.

Окрім сенсорного розвитку, природа в педагогіці К. Крутій виконує важливу емоційно-мотиваційну функцію. Взаємодія з природними явищами викликає у дітей радість, подив, розчарування або збудження, а ці переживання стають важливою частиною внутрішнього досвіду. Емоційне ставлення до природи стимулює виникнення творчих задумів, бажання відтворити побачене в грі, придумати сюжет або історію. Саме тому концепція «Педагогіка калабані» підкреслює, що творча гра органічно народжується з безпосереднього переживання природного середовища.

К. Крутій також звертає увагу на те, що природний простір на ділянці ЗДО повинен бути організований так, щоб дитина не лише спостерігала за природою, але й отримувала можливість занурюватися у взаємодію з нею. У цьому контексті важливими є малі архітектурні форми, присутність різних за структурою природних зон – піщаних, трав'яних, ґрунтових, водоймистих або

тіньових ділянок. Доступність до природних матеріалів є, за К. Крутій, ключем до розвитку творчої ініціативи. Дитина має змогу самостійно збирати гілочки, листя, камінці, пісок, воду, використовувати їх у грі, перетворювати на символи й моделі. Це сприяє розвитку знаково-символічної функції, яка є важливою для становлення мислення старшого дошкільника. У контексті розвитку творчості природа стає не лише матеріалом для гри, але й простором для створення власних сюжетів. Дитина може уявити, що калюжа – це озеро, річка, магічний портал або дім для казкових істот. Пісок може стати пустелею, будівельним майданчиком або основою для малювання. Вітер – персонажем із власним характером. Діти починають формувати власні ігрові світи, у яких природні явища стають основою для сюжетних ліній. Саме так, за К. Крутій, відбувається народження творчої гри, яка не потребує готових атрибутів, а спирається на внутрішній досвід дитини [34].

Педагогіка К. Крутій підкреслює, що завдання вихователя полягає не в контролі чи регламентації гри, а у створенні атмосфери дослідження та відкритості. Дорослий може направляти увагу дитини, ставити запитання, які спонукають до роздумів, але не обмежувати її свободу у дослідженні природи. Такий підхід формує у дошкільника здатність до самостійних роздумів, до бачення нестандартних рішень, до розгортання ігрових сюжетів, що відображають власний досвід і фантазії.

Отже, концепція «Педагогіка калабані» К. Крутій вводить у педагогіку унікальний ціннісний погляд на природу як на активний елемент розвитку дошкільника. Природне середовище у цьому контексті стає простором свободи, джерелом сенсорної та інтелектуальної стимуляції, полем для творчого експериментування. У взаємодії з природою дитина розвиває здатність до дослідницької активності, художнього образного мислення, символічної інтерпретації та творення власних сюжетів. Саме тому природу слід розглядати не як додатковий ресурс, а як ключовий інструмент у контексті розвитку особистості дошкільника.

Атмосфера природного середовища підтримує природну потребу дитини в русі. Рухливість, зміна пози, взаємодія з великим простором забезпечують фізіологічну основу для творчої активності. Коли дитина може бігати, перескакувати через гілки, обходити калюжі чи торкатися кори дерева, вона сприймає світ тілом, а це розширює спектр емоцій і образів. Наукові дослідження підкреслюють, що сенсорні переживання, отримані через рух, активізують діяльність мозку та сприяють творчому мисленню. Саме тому природне середовище підсилює інтенсивність ігрової творчості.

Особливо важливу роль відіграє природне середовище у формуванні ігрового задуму. Прогулянка на території ЗДО часто починається зі спостереження за певним явищем: діти бачать, як коливаються гілки на вітрі, як сонце змінює колір неба, як на землі з'являються сліди від взуття. Кожне таке явище викликає запитання, емоційне переживання або зацікавлення, яке згодом перетворюється в основу творчої гри. На ділянці ЗДО завжди є місце для імпровізації. У пісочниці дитина будує замки, дороги, печери, які стають простором для розгортання сюжету. На галявині вона збирає природні матеріали, формуючи композиції. Біля кущів діти можуть організувати «схованки», що стимулює режисерську гру. Територія ЗДО має потенціал для створення багатьох рольових сценаріїв: мандрівка лісом, будівництво міста, відкриття нових земель, порятунок вигаданих істот. Вихователь, спостерігаючи за дітьми, м'яко спрямовує їхні ідеї, додаючи нові образи або підсилюючи сюжетні повороти.

Якість природного середовища має велике значення для творчого розвитку. Ділянка, на якій є різноманітність рослин, різні рівні простору, тіньові та сонячні ділянки, елементи ландшафтного дизайну, дозволяє створювати багаторівневу гру. Дитина, наприклад, може придумати маршрут для «експедиції», визначити місце, де «живе вітер», або знайти «будинок сонячного зайчика». Простір стає сценарною картою, яку дитина регулярно змінює і наповнює новими подіями.

Природне середовище також формує здатність до емоційного співпереживання. Дитина часто наділяє природні об'єкти емоціями: дерево може «сумувати», якщо втратило листя, квітка «радіти», коли її поливають. Такі уявлення сприяють розвитку внутрішньої чутливості, емпатії та здатності створювати персоніфіковані образи. З психологічної точки зору це є одним із найважливіших аспектів формування творчої активності, оскільки творчість передбачає здатність надавати новий зміст явищам.

Особливе значення має організація педагогічного супроводу. Вихователь не повинен нав'язувати дитині певні способи взаємодії з природою, адже творчість виростає зі спонтанності та внутрішньої ініціативи дошкільника. Завдання педагога полягає у тому, щоб бути співучасником гри, який пропонує цікаві запитання, звертає увагу на деталі, заохочує пошук і експерименти. Важливо, щоб педагог не підмінював дитячу діяльність власною, а лише стимулював розвиток ігрового задуму. У такому середовищі діти охоче вигадують сюжети, активно взаємодіють між собою, виявляють більшу самостійність та ініціативу.

На території ЗДО природне середовище може служити не лише фоном для ігор, а й місцем цілеспрямованої творчої діяльності. На майданчику можна організувати «творчу лабораторію», де діти досліджують властивості природних матеріалів, створюють короткі казки, моделюють події або вигадують нових персонажів. Кожна знахідка – незвичний камінець, пух з тополі, відбиток лапи чи краплинка інею – може стати початком нової гри. Діти вчаться помічати дрібні деталі, порівнювати, уявляти приховані можливості предметів. Це стимулює розвиток ігрової творчості значно сильніше, ніж гра з готовими іграшками.

Отже, природне середовище закладу дошкільної освіти виконує функцію унікального педагогічного простору, у якому поєднуються дослідницька, образна, емоційна та рухова активність дитини. Зміна пір року, різноманітність природних явищ, наявність різних матеріалів і форм створюють передумови

для багатогранного розвитку творчої гри. За умови педагогічної підтримки та вільної взаємодії дошкільник отримує можливість реалізувати свій творчий потенціал, бачити у природі сюжетні лінії, фантазувати, створювати образи та виявляти себе у грі. Саме тому природне середовище ЗДО повинно розглядатися не як додаток до освітнього процесу, а як ключовий його компонент, який забезпечує повноцінний розвиток творчої особистості дитини.

Узагальнення педагогічних джерел засвідчує, що гра використовується у закладі дошкільної освіти з двох ключових причин. З одного боку, вона є ефективним засобом освітньо-виховного впливу, який допомагає формувати необхідні компетентності, розвивати увагу, пам'ять, вольові зусилля. З іншого боку, гра виступає як форма організації життя і діяльності дітей, сприяючи їхній самостійності, ініціативності та творчій активності.

Найпривабливішим видом діяльності для дітей дошкільного віку є вільна сюжетна гра. Вона дозволяє з почуттям внутрішньої свободи опановувати предмети, дії та взаємини, які часто видаються складними в реальних побутових ситуаціях. Сюжетна гра дає змогу розширювати життєвий досвід, забезпечує емоційний комфорт і створює умови для творчого самовираження, оскільки дитина не обмежена вимогою досягнення реального результату й може фантазувати.

Розвиток ігрової творчості у дитини не є стихійним процесом і потребує уважного, тактовного й методично продуманого супроводу з боку вихователя. Педагог має впливати на становлення творчих проявів через особистісно орієнтовану взаємодію, що передбачає врахування індивідуальних інтересів, емоційних станів та особливостей уяви кожної дитини. Важливо не лише підтримувати прояви самостійності, а й спрямовувати мислення та фантазію дитини так, щоб вони природно розгорталися в ігровому процесі.

Значну роль у формуванні здатності до творчої гри відіграє педагогічне уміння вихователя організовувати та коректно керувати ігровою діяльністю.

Створення доброзичливої атмосфери в групі є необхідною умовою, оскільки саме вона забезпечує психологічний комфорт, розкутість та внутрішню свободу дітей. Під час гри вихователь має уникати жорстких вказівок і обмежень, натомість формувати простір невимушеності, який сприяє активному мисленню. Для досягнення цього важливо, щоб і сам педагог почувався впевнено та вільно, оскільки загальний емоційний настрій групи значною мірою залежить від його поведінки та внутрішнього стану. Оптимальний рівень шуму, відсутність сторонніх подразників і доступність необхідних матеріалів також формують сприятливі умови для творчої гри. Матеріали мають бути розташовані так, щоб діти могли легко користуватися ними, але щоб вони не заважали ходу гри.

У взаємодії зі старшими дошкільниками роль вихователя набуває певної специфіки. Він має водночас уважно спостерігати за перебігом гри, стежити за дотриманням домовлених правил, взаємовідносинами між дітьми та реалізацією їхніх ігрових задумів. Проте ця увага не повинна перетворюватися на втручання. Педагогічний вплив у такій грі здійснюється переважно за допомогою непрямих прийомів – запитань, м'яких порад, коротких змістових реплік, які спонукають дітей до самостійного прийняття рішень. Такий вид взаємодії не порушує логіки гри й підтримує її природність.

Важливим напрямом розвитку творчої активності є використання проблемно-пошукових ігор, у яких вихователь створює для дітей спеціальні ситуації, що потребують знаходження нових рішень. Саме через необхідність розв'язати певне уявне завдання діти починають активно мислити, комбінувати знайомі образи й створювати нові. Під час розв'язання таких завдань педагог сприяє спрямуванню дитячих думок у продуктивному напрямі, допомагає уточнити їхні ідеї та впливає на способи відтворення у грі елементів навколишнього світу. У групах старшого дошкільного віку вихователь може бути залучений до гри як рівноправний її учасник, що допомагає пов'язати окремі ігрові епізоди в цілісну сюжетну лінію. Якщо ж

діти успішно розгортають гру самостійно, педагог відходить на другий план, обмежуючись окремими репліками, які коригують зміст взаємодії між учасниками.

Ще одним важливим аспектом педагогічного супроводу гри є стимулювання творчої активності дітей, зокрема тих, які схильні до сором'язливості або не виявляють ініціативи. Такі діти нерідко потребують зовнішнього імпульсу, який спонукатиме їх долучитися до спільної діяльності. Педагогічний зразок, заохочення чи ненав'язливий натяк здатні допомогти дитині подолати внутрішні бар'єри. Коли вихователь сам демонструє інтерес до гри, створює емоційно теплу атмосферу, підтримує навіть найменші прояви активності, інші діти також починають сміливіше включатися в процес. Коли ігрова діяльність набуває стійкого самостійного характеру, педагог обережно відступає, даючи можливість грі розвиватися без прямої участі дорослого.

Аналіз окреслених положень дає підстави стверджувати, що за умови спеціально організованого формування ігрових способів діяльності та компетентного педагогічного керівництва гра дійсно набуває статусу провідної діяльності дошкільного віку. Вона перетворюється на особливу форму дитячого життя, де виникають і функціонують перші елементи «дитячого суспільства», що стає важливим механізмом соціалізації та формування суспільно значущих якостей особистості [9]. Саме завдяки грі діти відчувають радість творчості, прагнення експериментувати та захоплення від самого процесу, який приносить їм емоційне задоволення.

Розгляд проблеми організації ефективного ігрового простору та ролі дорослого у його створенні засвідчує значний потенціал ігрової діяльності для розвитку творчих задатків дошкільників. У процесі аналізу підтверджено, що дитина потребує водночас свободи дій і педагогічної підтримки, яка не руйнує, а зберігає та розвиває її ігрову ініціативу. Непряме педагогічне керівництво, на відміну від прямого втручання, дає змогу дітям самостійно розбудовувати ігровий сюжет, не порушуючи створене ними уявне ігрове середовище. Саме

тому основним завданням вихователя стає збереження та підтримання цього середовища, що дозволяє грі розвиватися природно й гармонійно.

Отже, ефективна організація ігрового простору, спрямованого на розвиток творчої активності дошкільників, безпосередньо залежить від якості створеного педагогом предметно-ігрового середовища. У процесі гри відбувається складне перетворення елементів навколишньої дійсності, що забезпечує передумови для активного розвитку пізнавальної, емоційної й творчої сфер дитини.

Таким чином, вплив ігрового середовища на формування творчої особистості дошкільника полягає в забезпеченні можливостей для ініціативної діяльності, вільного вибору, символічних дій, моделювання життєвих ситуацій, розвитку уяви, мовлення, емоційної виразності та соціальної компетентності. Ігрове середовище є тим простором, де творчість дитини виникає природно й розгортається на основі її внутрішньої активності, що робить його ключовою умовою становлення ігрової творчості як важливого компонента загального розвитку дошкільника.

1.2. Особливості розвитку ігрової творчості у дітей дошкільного віку

Ігрова творчість у дошкільному віці становить складне психолого-педагогічне явище, що поєднує у собі елементи уяви, емоційного досвіду, соціальної взаємодії, мовленнєвої активності та символічної діяльності. Науковці (В. Моляко, І. Біла, Т. Піроженко, О. Кононко) вважають гру провідною формою дитячої активності, у межах якої формуються механізми творчої уяви, що згодом переходять у здатність до продуктивної, художньої чи інтелектуальної творчості. Розвиток творчої гри тісно пов'язаний з індивідуальними та віковими особливостями дітей, а також з культурним контекстом, у якому вони зростають.

Згідно з дослідженнями українських науковців Н. Гавриш, Т. Піроженко, К. Карасьової, О. Іванченко, ігрова творчість виникає тоді, коли дитина не

лише відтворює знайомі дії та ситуації, а й створює нові ігрові образи, сюжетні лінії, ролі й правила. Важливим показником творчості є здатність дошкільників до трансформації реальних подій у символічні моделі, що дозволяє їм діяти у вигаданому світі за законами, які вони самі встановлюють. У цих процесах формується основа для майбутнього креативного мислення.

Етапність розвитку ігрової творчості охоплює кілька взаємопов'язаних ліній. Спочатку дитина навчається замінювати реальні предмети умовними, поступово переходячи до дій «уявно» або «ніби». У цьому контексті праці В. Моляко, Т. Дуткевич підкреслюють значення формування символічної функції, яка є фундаментом творчої гри. Надалі відбувається ускладнення сюжетів, зростає здатність до їх самостійного конструювання та передбачення розвитку подій. Саме тут проявляється перехід від репродуктивного відтворення до творчої ініціативи.

У старшому дошкільному віці дитина вже володіє емоційно-ціннісним ставленням до героїв гри, може створювати розгорнуті діалоги, комбінувати відомі сюжети або повністю їх трансформувати. За твердженням О. Кононко, саме на цьому етапі розкривається здатність до ситуативної імпровізації, яка є індикатором сформованості ігрової творчості. Дошкільник здатний обирати не лише роль, а й характер, мотивацію чи спосіб дії персонажа, що свідчить про розвиток емоційного інтелекту та креативного мислення [32, с. 141].

Характерною особливістю творчої гри є залучення мовлення як головного інструмента моделювання уявної реальності. Дослідження І. Грузинської, І. Карабаєвої, Л. Агамер'янц доводять, що діалогічність ігрової взаємодії стимулює виникнення образотворчих ідей, розширює межі сюжету та сприяє мовленнєвій творчості. Дитина не просто називає предмети чи дії, а структурно вибудовує ігровий простір, задаючи характер подій, їх послідовність і смислове наповнення.

Психологи наголошують на тому, що розвиток ігрової творчості залежить від емоційної включеності дитини. Емоційна насиченість гри надає їй смислу,

підсилює мотивацію до створення нових ідей і образів. В. Моляко, О. Музика підкреслюють, що емоційна сфера виступає каталізатором творчої активності, а позитивні переживання у грі формують внутрішню готовність до експериментування [23, с. 43]. Дошкільник охоче вводить у гру фантастичних персонажів, модифікує дії звичних предметів, створює незвичайні ролі, що значно збагачує зміст і форму творчої діяльності.

Важливо зазначити, що розвиток творчої гри тісно пов'язаний із рівнем соціалізації дитини. На ранніх етапах домінує індивідуальна творчість, яка поступово трансформується у групову взаємодію. Саме у спільних іграх діти вчаться домовлятися, координувати свої дії, інтегрувати ідеї одне одного. Дослідження А. Іванченко та Т. Поніманської вказують на те, що колективні форми гри створюють умови для розвитку соціальної творчості, оскільки кожна дитина вносить у ігровий процес власні елементи, розширюючи або змінюючи сюжет [24; 42].

У структурі ігрової творчості вирізняють кілька ключових компонентів. До когнітивного належать уміння уявляти, планувати й прогнозувати; до емоційного – здатність переживати, співчувати, емоційно реагувати на події; до мотиваційного – внутрішнє прагнення до творчості; до діяльнісного – уміння створювати власний продукт гри. Кожен із цих компонентів розвивається нерівномірно, однак саме гра забезпечує їх якісне поєднання.

Окремо варто відзначити гендерні та індивідуально-типологічні відмінності у розвитку ігрової творчості. За спостереженнями педагогів-практиків М. Савченко, Г. Стадник, дівчатка частіше тяжіють до сюжетів, пов'язаних із соціально-комунікативними взаємодіями, тоді як хлопчики більше проявляють себе у сюжетах із елементами фантастики, технічних ситуацій або фізичної активності. Проте значні індивідуальні варіації свідчать, що творчість не визначається статтю, а формується під впливом сімейного виховання, стилю педагогічної взаємодії та умов середовища [53].

Сучасні дослідження підкреслюють важливість гнучкості мислення у розвитку творчої гри. Це означає здатність дитини змінювати плани, модифікувати сюжет, імпровізувати. Такі якості активно формуються під час вільної гри, а також під впливом адекватного педагогічного супроводу, який не обмежує дитячу уяву, а м'яко спрямовує її. Важливо, щоб вихователь не нав'язував готових рішень, а стимулював пошук власних ідей, адже саме автономія є рушійною силою творчості.

Таким чином, розвиток ігрової творчості у дітей дошкільного віку зумовлений поєднанням психологічної зрілості, емоційного досвіду, соціальних взаємодій та специфіки ігрового середовища. Творча гра є результатом внутрішньої активності дитини та зовнішніх педагогічних умов, що забезпечують можливість вільного моделювання ситуацій, самостійного створення образів і сюжетів, а також активного мовленнєвого й емоційного самовираження.

Розвиток ігрової творчості у дитини не є стихійним процесом і потребує уважного, тактовного й методично продуманого супроводу з боку вихователя. Педагог має впливати на становлення творчих проявів через особистісно орієнтовану взаємодію, що передбачає врахування індивідуальних інтересів, емоційних станів та особливостей уяви кожної дитини. Важливо не лише підтримувати прояви самостійності, а й спрямовувати мислення та фантазію дитини так, щоб вони природно розгорталися в ігровому процесі.

Значну роль у формуванні здатності до творчої гри відіграє педагогічне вміння вихователя організовувати та коректно керувати ігровою діяльністю. Створення доброзичливої атмосфери в групі є необхідною умовою, оскільки саме вона забезпечує психологічний комфорт, розкутість та внутрішню свободу дітей. Під час гри вихователь має уникати жорстких вказівок і обмежень, натомість формувати простір невимушеності, який сприяє активному мисленню. Для досягнення цього важливо, щоб і сам педагог почувався впевнено та вільно, оскільки загальний емоційний настрій групи

значною мірою залежить від його поведінки та внутрішнього стану. Оптимальний рівень шуму, відсутність сторонніх подразників і доступність необхідних матеріалів також формують сприятливі умови для творчої гри. Матеріали мають бути розташовані так, щоб діти могли легко користуватися ними, але щоб вони не заважали ходу гри.

У взаємодії зі старшими дошкільниками роль вихователя набуває певної специфіки. Він має водночас уважно спостерігати за перебігом гри, стежити за дотриманням домовлених правил, взаємовідносинами між дітьми та реалізацією їхніх ігрових задумів. Проте ця увага не повинна перетворюватися на втручання. Педагогічний вплив у такій грі здійснюється переважно за допомогою непрямих прийомів – запитань, м'яких порад, коротких змістових реплік, які спонукають дітей до самостійного прийняття рішень. Такий вид взаємодії не порушує логіки гри й підтримує її природність.

Важливим напрямом розвитку творчої активності є використання проблемно-пошукових ігор, у яких вихователь створює для дітей спеціальні ситуації, що потребують знаходження нових рішень. Саме через необхідність розв'язати певне уявне завдання діти починають активно мислити, комбінувати знайомі образи й створювати нові. Під час розв'язання таких завдань педагог сприяє спрямуванню дитячих думок у продуктивному напрямі, допомагає уточнити їхні ідеї та впливає на способи відтворення у грі елементів навколишнього світу. У групах старшого дошкільного віку вихователь може бути залучений до гри як рівноправний її учасник, що допомагає пов'язати окремі ігрові епізоди в цілісну сюжетну лінію. Якщо ж діти успішно розгортають гру самостійно, педагог відходить на другий план, обмежуючись окремими репліками, які коригують зміст взаємодії між учасниками.

Ще одним важливим аспектом педагогічного супроводу гри є стимулювання творчої активності дітей, зокрема тих, які схильні до сором'язливості або не виявляють ініціативи. Такі діти нерідко потребують

зовнішнього імпульсу, який спонукатиме їх долучитися до спільної діяльності. Педагогічний зразок, заохочення чи ненав'язливий натяк здатні допомогти дитині подолати внутрішні бар'єри. Коли вихователь сам демонструє інтерес до гри, створює емоційно теплу атмосферу, підтримує навіть найменші прояви активності, інші діти також починають сміливіше включатися в процес. Коли ігрова діяльність набуває стійкого самостійного характеру, педагог обережно відступає, даючи можливість грі розвиватися без прямої участі дорослого.

Аналіз окреслених положень дає підстави стверджувати, що за умови спеціально організованого формування ігрових способів діяльності та компетентного педагогічного керівництва гра дійсно набуває статусу провідної діяльності дошкільного віку. Вона перетворюється на особливу форму дитячого життя, у межах якої виникають і функціонують перші елементи «дитячого суспільства», що стає важливим механізмом соціалізації та формування суспільно значущих якостей особистості [52]. Саме завдяки грі діти відчують радість творчості, прагнення експериментувати та захоплення від самого процесу, який приносить їм емоційне задоволення.

Розгляд проблеми організації ефективного ігрового простору та ролі дорослого у його створенні засвідчує значний потенціал ігрової діяльності для розвитку творчих задатків дошкільників. У процесі аналізу підтверджено, що дитина потребує водночас свободи дій і педагогічної підтримки, яка не руйнує, а зберігає та розвиває її ігрову ініціативу. Непряме педагогічне керівництво, на відміну від прямого втручання, дає змогу дітям самостійно розбудовувати ігровий сюжет, не порушуючи створене ними уявне ігрове середовище. Саме тому основним завданням вихователя стає збереження та підтримання цього середовища, що дозволяє грі розвиватися природно й гармонійно.

Таким чином, ефективна організація ігрового простору, спрямованого на розвиток творчої активності дошкільників, безпосередньо залежить від якості створеного педагогом предметно-ігрового середовища. У процесі гри відбувається складне перетворення елементів навколишньої дійсності, що

забезпечує передумови для активного розвитку пізнавальної, емоційної й творчої сфер дитини.

1.3. Стан практики розвитку ігрової діяльності у дітей дошкільного віку

Сучасна система дошкільної освіти України вибудовується в межах нормативної бази, визначеної законодавством, до якого належать закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту» та «Про охорону дитинства». Зміст освітнього процесу в закладах дошкільної освіти регламентується вимогами Базового компонента дошкільної освіти як державного стандарту, а також чинними комплексними та парціальними освітніми програмами, що забезпечують практичну реалізацію державної політики у сфері дошкільного виховання. Розгляд даних документів дає змогу простежити загальний підхід до організації розвитку творчої активності дітей передшкільного віку та визначити ті механізми, які визнаються ключовими для формування особистісної та соціальної компетентності дошкільників.

Базовий компонент дошкільної освіти [3] в розділі «Дитина в соціумі» підкреслює важливість розвитку у дітей здатності встановлювати контакт і конструктивну взаємодію з однолітками різного віку. У документі наголошується, що діти повинні вчитися співпрацювати у спільній діяльності, ділитися отриманими знаннями, досвідом чи уміннями та підтримувати загальну мету групової активності. Важливим є формування уміння самостійно ініціювати партнерську взаємодію, підтримувати її та регулювати конфліктні ситуації, що включає здатність визнавати власну помилку, поступатися інтересами або шукати спільний варіант вирішення проблеми. У цьому контексті дитина має усвідомлювати роль групових цінностей, таких як довіра, відвертість, доброзичливість і дотримання соціально прийнятних норм поведінки. Педагоги можуть спостерігати прояви таких умінь у повсякденній взаємодії дітей. Наприклад, під час колективного будівництва конструкції з

великих блоків діти домовляються, кому виконувати певні дії, узгоджують колір чи форму елементів, а у випадку непорозумінь намагаються знайти компроміс, що відображає засвоєння соціальних норм та цінностей.

Суттєвим акцентом Базового компонента є характеристика ігрової діяльності як провідного чинника творчого, інтелектуального, емоційного та соціального розвитку дитини. У розділі «Гра дитини» визначено, що творчі здібності, ініціативність, організованість та інтерес до пізнання формуються через активну участь у грі, оскільки саме цей вид діяльності забезпечує оптимальні умови для самореалізації дитини у дошкільці [3]. Ігрова компетентність розглядається як одна з ключових характеристик готовності до подальшого навчання, оскільки включає вміння формувати власні ігрові задуми, використовувати отримані знання у створенні сюжетів, відтворювати життєві враження та адаптувати їх до різних ігрових ситуацій. Проявом такої компетентності може бути здатність старшого дошкільника самостійно організувати сюжетно-рольову гру, визначити послідовність подій, запропонувати розподіл ролей і координувати дії учасників. Наприклад, у грі «Лікарня» діти не лише імітують дії лікарів, а й використовують поняття про черговість, взаємодопомогу та поведінкову культуру, що вони засвоїли під час спостережень у реальному житті.

У структурі Базового компонента значне місце відведено й особистісному розвитку дитини. Розділ «Особистість дитини» підкреслює, що позитивне ставлення до власного фізичного та морального розвитку, формування відповідальності, ініціативності та самостійності є необхідними складовими освітньої траєкторії дошкільника [3]. Особистісно-оцінна компетенція трактується як здатність дитини осмислювати свої вчинки, формувати уявлення про власний внутрішній світ та сприймати моральні цінності як життєво необхідні орієнтири.

Значення рухової та ігрової діяльності у передшкільному віці підкреслюється в багатьох наукових концепціях, і цей підхід знайшов

відображення у державному стандарті. Гра, що поєднує пізнавальний, руховий та соціальний компоненти, розглядається як універсальний засіб розвитку та соціалізації дитини. Наприклад, участь у рухливих іграх з правилами сприяє формуванню самоорганізації, здатності діяти за домовленістю, регулювати власну поведінку та враховувати інтереси групи. У грі «Кольорові сигнали» дитина має швидко реагувати на зміну умов, координувати рухи з іншими учасниками та дотримуватися правил, що забезпечує розвиток самоконтролю та відповідальності.

Окреслені вимоги державного стандарту визначають не лише загальні напрями розвитку, а й формують рамки для змістового наповнення сучасних освітніх програм. Усі чинні програми, рекомендовані Міністерством освіти і науки України, ґрунтуються на принципах науковості, доступності, систематичності та відповідності віковим особливостям дошкільників. Програмно-методичне забезпечення спрямоване на створення умов, у яких дитина може проявляти творчість, ініціативність та індивідуальність у грі та різних видах діяльності.

У програмах «Впевнений старт» [40] та «Дитина» [38] діяльність розглядається як визначальний засіб розвитку творчої активності дошкільників. У програмі «Впевнений старт» акцентовано увагу на необхідності урізноманітнення видів ігор, зокрема рухливих, сюжетних та народних, які сприяють оптимізації фізичної активності й водночас виконують виховну функцію. У практиці ЗДО такі вимоги можуть реалізовуватись через організацію інтегрованих ігрових занять. Наприклад, гра «Подорож до чарівного лісу» поєднує елементи рухливих завдань, імітаційних вправ, творчого моделювання ситуацій, що дає змогу дитині не лише відтворювати роль, а й активно впливати на перебіг подій.

Програма «Дитина» [38] підкреслює важливість партнерської позиції дорослого, орієнтованої на створення емоційно комфортного середовища. У ній особливу увагу приділено формуванню здатності дітей вести діалог,

домовлятися, виявляти емпатію та долати суперечності, що виникають у спільній грі. Під час гри «Будуємо місто» діти проявляють уміння узгоджувати різні ігрові ідеї – одні пропонують побудувати вулицю, інші наполягають на створенні парку, але через діалог поступово приходять до спільного рішення.

У програмах «Стежина» [17] та «Українське дошкілля» [8] підкреслюється виховна функція ігор у формуванні колективної співпраці, взаємодопомоги та емпатії. Наприклад, у програмі «Стежина» пропонується приділяти більше уваги іграм на свіжому повітрі, які зменшують ризик стресових ситуацій для дітей із нижчими фізичними показниками, підтримуючи тим самим атмосферу рівності та взаємоповаги.

Окремі програми, такі як «Скарбниця моралі» [35], акцентують увагу на моральному становленні, вихованні доброзичливості та формуванні відповідальності через дидактичні та сюжетні ігри, хоча менше розкривають потенціал рухливої ігрової діяльності. Натомість програма «Соняшник» [30] стимулює розвиток творчої активності через включення дітей у рухливі та емоційно насичені ігрові ситуації, що сприяє виникненню позитивних переживань і формуванню соціально прийнятних моделей поведінки.

Узагальнення змісту освітніх програм дозволяє стверджувати, що всі вони орієнтовані на ціннісний розвиток дошкільників, проте лише окремі з них, передусім «Впевнений старт» і «Дитина», надають детально розроблений зміст щодо розвитку творчої активності та формування соціально важливих компетентностей засобами гри. В інших програмах рухлива гра розглядається як цінний, але не завжди системно вибудований інструмент формування соціальних та особистісних якостей.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ПРОГУЛЯНОК

2.1. Прогулянка як феномен діяльності дитини та простір для творчості

Прогулянка в системі дошкільної освіти розглядається як явище, що суттєво виходить за межі звичайного режимного моменту й перетворюється на повноцінний освітній, виховний і розвивальний простір. Вона забезпечує дитині можливість безпосереднього контакту з природою, відкритого фізичного руху, невимушеної комунікації та творчого експериментування. В українській педагогічній думці (Н. Гавриш, Т. Поніманська, К. Крутій) наголошується, що саме прогулянка створює той природний психологічний клімат, у якому дитина проявляє найвищу активність і ініціативу та виявляє потребу у творчій самореалізації.

Під час прогулянок дошкільник потрапляє у змінне сенсорне середовище. На відміну від групового приміщення з його статичністю, він стикається з вітром, запахами, фактурами кори дерев, холодом металу гойдалок, м'якістю трави, шурхотом листя, відлунням власних кроків на різних поверхнях. Усе це збагачує дитячу уяву конкретними образами й формує багатий запас сенсорних уявлень – основу майбутніх творчих дій. Наприклад, саме під час осінньої прогулянки діти часто вигадують нові сюжети: листя стає «листами від лісових звірів», гілки перетворюються на «чарівні ключі», а калюжі – на «моря», у яких «пливуть кораблі» з кори дерев. Такі ігрові метафори виникають не на вимогу дорослого, а як природна реакція на різноманітність середовища.

Українські дослідники підкреслюють, що творча активність дитини безпосередньо залежить від можливості бачити, торкатися, порівнювати й

використовувати різні матеріали у власних ігрових задумах (О. Андрощук, Л. Шульга). Наприклад, коли діти з піску будують «фортецю», процес стає не лише ігровим, а й творчо-дослідницьким. Дошкільники виявляють властивості матеріалу: мокрий пісок тримає форму, сухий – розсипається. Це спостереження часто перетворюється на імпульс до фантазування: діти створюють складні архітектурні композиції, прикрашають їх листям чи камінцями, комбінують природні матеріали, вибираючи їх за кольором, фактурою чи функцією [2]. У результаті такі спороди стають творчим продуктом, який не повторюється в інших дітей, а отже, має індивідуальний характер.

Суттєвим є вплив сезонних змін на ігрову творчість. Навесні дитина може перетворити талу воду на «ріки» та створити ігрові гідросистеми, з'єднуючи струмки, залишки льоду та палиці як «мости». Влітку з'являється безліч можливостей для пошукової діяльності – спостерігати комах, порівнювати листя, будувати хатинки для жуків або збирати колекції квітів і трав, перетворюючи це на сюжет «ботанічної експедиції». Восени природне різнобарв'я дає дитині підстави для художньої інтерпретації: листя може виступати персонажами казок або елементами «осінніх картин». Взимку унікальні фізичні властивості снігу – його м'якість, сипкість, здатність до ущільнення – стимулюють створення нових сюжетів: діти будують «снігові печери», «гнізда для зимових птахів», «крижані замки», експериментують зі слідами на снігу, порівнюють їх, вигадуючи «історії мандрівників, що залишили відбитки».

У прогулянці виявляється важлива риса творчості – свобода вибору. Дитина сама визначає, що саме її цікавить, обирає матеріал та спосіб дії. Наприклад, одна дитина може захопитися спостереженням за хмарами, вигадуючи образи, а інша – зібрати камінці й скласти з них орнамент. Одна дитина будує «пташиний ресторан», порівнюючи, які зерна подобаються різним птахам, а інша в цей час організовує сюжетно-рольову гру «лікарів

природи», де листок стає «картою пацієнта», а гілка – «інструментом». Усі ці прояви є самостійними актами творчого самовираження, які неможливо штучно викликати в межах формальних занять.

Прогулянка також сприяє формуванню соціально-творчого досвіду. Відкрите середовище спонукає дітей до кооперації, розподілу ролей, створення колективних сюжетів. Наприклад, під час спільного будування «дороги для машинок» діти домовляються про ширину дороги, матеріали, розташування «мостів», «заправок» та «містечок». Цей процес об'єднує уяву, комунікативні вміння та елементи конструктивної діяльності. Дитина вчиться узгоджувати власні бажання з бажаннями інших, доповнювати чужі ідеї, шукати компроміси. Саме ці вміння, за Т. Дуткевич, є критичними для розвитку колективної творчості й закладають основи соціальної компетентності [22, с. 209-210].

Часто саме під час прогулянок виникають спонтанні міждисциплінарні творчі завдання. Наприклад, діти можуть поставити собі питання, чому каміння нагрівається на сонці швидше, ніж пісок, або чому на землі після дощу залишаються темні плями, а через певний час вони світлішають. Такі природні явища стимулюють формування причинно-наслідкового мислення, пошукову поведінку та моделювання гіпотез, що є важливими елементами інтелектуальної творчості.

Особливе значення мають ігрові перетворення предметів. Наприклад, палиця в руках дитини перетворюється на «прапор», «жезл чарівника», «ключ від скарбниці», «вудочку», «жирфа», «мікрофон» або «телескоп». Це явище символічної гри описане як здатність дитини діяти у «зоні найближчого розвитку», піднімаючись над реальним значенням предметів і створюючи нові смисли [23]. Аналогічно, камінці можуть стати «грошима», «скарбами», «насінням», а пісок – «борошном» або «золотом». Така символізація є типологічною ознакою творчого мислення, адже дитина вчиться переносити значення, змінювати функції предметів і конструювати нові образи.

Педагогічні спостереження свідчать, що творчість на прогулянці часто виникає з незначних стимулів – наприклад, з незвичного відбитка на землі, знайденої пір'їни, форми хмари або руху тіні. Одного разу, за свідченнями вихователів, група дітей розробила складний сюжет «порятунку лісових звірів», який виник після знаходження глибокого відбитка у ґрунті; діти фантазували, кому він належить, вигадували небезпеки, планували рятувальні дії. Іншого разу діти створили «вулик», складаючи опале листя у коло й вигадуючи правила «життя бджіл». У таких ситуаціях творчість не потребує спеціальних інструкцій – вона розвивається природним шляхом у відповідь на середовище.

Усе це свідчить про те, що прогулянка – це не лише місце перебування на повітрі, а повноцінний середовище-орієнтований інструмент розвитку творчої особистості дошкільника. Вона створює умови для поєднання емоційного підйому, сенсорної стимуляції, соціальної взаємодії та свободи дій, що є фундаментальними передумовами креативності. У період, коли дитина тільки навчається планувати свої дії, узгоджувати їх із власними намірами та перетворювати реальні об'єкти у символічні, прогулянка стає незамінним простором для становлення творчої активності.

2.2. Зміст і завдання з розвитку ігрової творчості дітей дошкільного віку під час прогулянок

Прогулянка в системі освітнього процесу закладу дошкільної освіти є не лише обов'язковою частиною режиму дня, а й важливим педагогічним середовищем, що сприяє гармонійному розвитку особистості дитини. Дослідники дошкільного дитинства неодноразово підкреслювали, що саме перебування дітей на свіжому повітрі створює унікальні умови для інтенсивного сенсорного, інтелектуального, мовленнєвого, емоційного та творчого розвитку. І. Біла наголошувала, що творчість у дошкільному віці виникає тоді, коли дитина переживає «емоційно-образну новизну», яку

передусім забезпечує природне середовище. А. Маслоу підкреслював, що творчість пов'язана зі станом «естетичного подиву», який найчастіше викликають природні явища.

У дошкільному віці (5–6 років) діти мають високий рівень активного сприймання, чутливість до образів та символів, здатність до творчого переосмислення отриманих вражень. Природне довкілля під час прогулянок постає для них не лише джерелом сенсорних стимулів, а й середовищем, де можлива імпровізація, образне перетворення об'єктів, створення нових сюжетів. Таким чином, прогулянка стає своєрідною лабораторією дитячої творчості.

Фізіологічні та психологічні умови розвитку творчості під час прогулянки. У науковій літературі доведено, що активна рухова діяльність на свіжому повітрі стимулює роботу серцево-судинної, дихальної та нервової систем, інтенсифікує обмін речовин, підвищує життєвий тонус дитини. Природна рухливість дошкільника є необхідною умовою для оптимальної роботи мозку. На думку Л. Дерев'янка, рух «звільняє» інтелектуальні та емоційні ресурси, тим самим створюючи передумови для творчого вияву [20].

Психологи підкреслюють, що дитяча творчість невіддільна від емоційного стану, а саме природа є джерелом позитивних емоцій, що стимулюють творчу активність. Дитина, яка бачить різнобарвність листя, спостерігає гру світла на снігу або чує ритм дощу, природно переходить у стан образної активності, що є основою творчості.

Прогулянка впливає на дитину багатопланово: розвиває фізичні якості, формує життєвий досвід, збагачує знаннями про природу, а головне – активізує уяву, стимулює фантазування, сприяє виникненню образного мислення. Таким чином, прогулянка є простором, де взаємодіють рух, емоції, сприймання і творчість.

Ігрова діяльність як основа розвитку творчості на прогулянці. Ігрова діяльність є провідною для дітей дошкільного віку, а на прогулянці вона

набуває розширених можливостей. Сюжет не обмежується іграшками, адже природне середовище пропонує безліч об'єктів, які дитина може перетворити на творчий матеріал: камінці, гілочки, листя, пісок, сніг, тіні, калюжі, бурульки. Природні елементи стають стимулом для фантазії.

О. Рогальська зазначає, що «природний об'єкт стає ігровим тоді, коли дитина наділяє його новим сенсом» [48]. Наприклад, паличка може стати «чарівною паличкою», листок – «листівкою осені», а сніжинка – «замороженою квіткою». Ці трансформації відображають творчу діяльність дітей.

Особливістю творчої гри на прогулянці є її імпровізаційність і свобода. Дитина сама визначає сюжет, ролі, послідовність дій, способи використання природних матеріалів. Педагог лише спрямовує цю діяльність, створюючи образні ситуації, ставлячи запитання, які пробуджують уяву.

Рухливі ігри як основа творчої активності Зазвичай рухливі ігри мають спортивний чи тренувальний характер, але на прогулянці вони можуть стати образними, творчими, символічними. Наприклад, гра «Піжмурки» може трансформуватися у «Пошук лісових друзів», а біг – у «Польоти птахів». Стрибки можуть перетворитися на «перестрибування через струмочки», а метання – на «влучання сонячним промінчиком».

Педагог, використовуючи образні назви та описові інструкції, стимулює творче переосмислення дитиною рухів, що істотно посилює емоційний та образний компоненти гри.

Малорухливі ігри як засіб розвитку образності У дощову чи холодну пору року педагог може організовувати малорухливі творчі ігри, які не потребують великої території. Це можуть бути:

- колективні малювання на піску;
- створення візерунків із листя;
- «читання» форми хмар;
- складання міні-композицій з природного матеріалу;

- створення «віконечь спостереження» через рамки різної форми.

Такі ігри сприяють розвитку художньо-образного мислення та емоційної чутливості.

Дидактичні вправи як інструмент творчого розвитку Дидактичні вправи на прогулянці стають ефективним засобом розвитку творчого мислення, оскільки вони:

- активізують зорове та тактильне сприймання;
- розвивають уміння аналізувати та порівнювати;
- спонукають до пошуку варіантів;
- формують почуття ритму, гармонії, пропорції;
- створюють умови для мовленнєвої творчості.

Педагог може запропонувати дітям завдання: «Знайди дерево за описом», «Створи візерунок із гілочок», «Принеси листок, який схожий на зірку», «Створи будиночок для осіннього жучка». Такі вправи формують у дітей асоціативне мислення та здатність до образотворення.

Розвиток мовлення як складник творчої активності На прогулянці стимулюється мовленнєва активність дітей: вони коментують власні дії, описують побачене, висловлюють припущення та оцінки. Педагог може підтримувати мовленнєву творчість, пропонуючи:

- вигадувати казки про природні об'єкти;
- описувати хмару чи вітер;
- створювати колективні історії;
- імпровізувати діалоги між «листочками», «сніжинками», «камінчиками».

Такі вправи активізують символічне мислення, що є основою творчості.

Сюжетно-рольові та режисерські ігри Сюжетно-рольова гра на прогулянці має широкий простір для розвитку. Діти можуть будувати сюжети на основі природного середовища: «лісові мандрівники», «ветеринари маленьких птахів», «будівельники гнізд», «рятівники хмаринок». Режисерська

гра також розвивається: дитина створює мікросюжети, у яких природні об'єкти набувають ролей.

Для дітей кожного вікового періоду притаманні певні види ігор і ігрової творчості (таблиця 2.1)

Таблиця 2.1

Характеристика розвитку ігрової творчості дітей дошкільного віку

Вік дитини	Особливості ігрової діяльності	Значення для розвитку творчості
4-й рік життя	Ігри починають набувати спільного характеру; діти вчаться узгоджувати дії та наміри з ровесниками; активно використовують предмети-замінники.	Перші прояви сюжетності гри; з'являється здатність до символізації; формується емоційно-образне мислення.
5-й рік життя	Формується рольова поведінка; предметні дії поступово замінюються словом і жестом; дії стають символічними.	Розвиток словесно-образного мислення; дитина починає створювати ігрові задуми, опановує рольове перетвілення.
6-й рік життя	Роль стає центром гри; діти вміють поєднувати різні ролі; дотримуються ігрової логіки та послідовності.	Розвиток аглютинації (поєднання образів), складних сюжетів; удосконалення комунікативних навичок та образної уяви.
7-й рік життя	Діти комбінують кілька сюжетних ліній; створюють ігри з відкритим та прихованим сюжетом; активно спілкуються.	Формується здатність до творчого конструювання сюжетів; уміння трансформувати реальні враження в ігровий образ.

Прогулянки займають практично половину всього часу перебування дитини в ЗДО. Тому важливо дослідити як організувати прогулянку, ям дитина може займатися під час прогулянки. Як показує практичний досвід, ігровою діяльністю дитини на прогулянці може керувати вихователь, направляючи дітей, запропонувати їм розвивальні ігри.

Обов'язкові складові прогулянки, подані у таблиці 2.2., визначені за І. Патій [39].

Таблиця 2.2

Складові прогулянки (за І. Патій)

Фізична активність дітей	ігри інтенсивної, середньої, повільної рухливості, біг, ходьба, стрибки, повзання, метання тощо
Емоційно-естетична діяльність	милування красою, слухання звуків природи, робота на ділянці дитячого садка тощо.
Пізнавальна діяльність	спостереження за явищами природи, тваринами, рослинами тощо.
Екологічно-доцільна діяльність	підгодовування птахів, нагортання снігу під кущі та дерева тощо.

Узагальнення наукових праць показало, що для розвитку творчої активності дітей під час прогулянок необхідно:

- створювати емоційні ситуації - «чудесні дотики до глибини душі»;
- надавати можливість безпосередньо спілкуватися з реальними об'єктами та явищами природи;
- навчати дітей сприймати природу завдяки образотворенню та творчій діяльності;
- надавати можливість дитині сприймати природне довкілля різними органами чуття - зоровим, слуховим, нюховим, кінетичним, тактильним тощо.

Для розвитку творчої активності дітей під час прогулянок дослідники рекомендують використовувати наступні методи (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Методи розвитку творчої активності дітей дошкільного віку під час прогулянок

Метод	Сутність та характеристика
Метод «чарівної рамки»	Використання рамок різної форми та розміру для виокремлення елементів природи. Дитина «замічає» деталі, вчиться бачити композицію, формує художнє бачення.
Метод «розглядання з різних точок»	Огляд одного об'єкта з кількох ракурсів. Розвиває спостережливість, варіативність мислення, розуміння просторових змін.
Метод «створення природного	Обведення тіней, створення

візерунка»	орнаментів із природного матеріалу, відтворення ритмів природи. Розвиває почуття форми, ритму, симетрії.
Метод «творчого перетворення»	Природний матеріал використовується для створення нових образів (листя → рибка, камінець → будинок). Підвищує рівень творчого мислення.
Метод «емоційного образу»	Педагог подає природне явище через метафору: «вітер – художник», «листя – золоті монетки осені». Це формує образне сприймання.

Далі подаємо творчі заняття за сезонами, які використовувалися в практичній частині експериментального дослідження.

Весна

Заняття «Весняний оркестр»

Діти слухають звуки талої води, шелест перших листочків, підспівування птахів. Кожна дитина шукає природний «інструмент»: камінчик, паличку, кригу. Діти створюють оркестр «Пробудження природи».

Заняття «Будівельники гнізд»

Мета: розвиток фантазії і конструктивної творчості.

Діти збирають природний матеріал і створюють «гніздо» для вигаданої пташки. Педагог ставить творчі запитання: «Яка це пташка?», «Яке в неї ім'я?».

Літо

Заняття «Майстри сонячних візерунків»

Діти спостерігають за тінями. Обводять їх паличкою чи крейдою. Потім доповнюють уявними деталями. Тінь стає «рибкою», «квіткою», «казковим звіром».

Заняття «Водяний живопис»

На теплому ґрунті діти малюють водою. Малюнки швидко зникають – і з'являється «чарівний ефект». Це стимулює творчість і експериментування.

Осінь

Заняття «Осінній калейдоскоп»

Діти збирають листя різних форм і кольорів. Створюють композиції: «осіння рибка», «листяний метелик», «портрет Осені».

Заняття «Казкові вітри»

Педагог пропонує дітям уявити, що вітер – персонаж. Діти описують його характер, рухаються «як вітер», створюють міні-сценки.

Зима

Заняття «Снігова геометрія»

Діти роблять геометричні фігури на снігу і трансформують їх у образи.

Заняття «Лід–художник»

Діти спостерігають узор на льоду, описують їх, відтворюють пальцями на снігу або папері.

Подані вправи використовувалися під час прогулянок. Подаємо для прикладу розширений методичний опис прогулянки з використанням різних типів вправ для розвитку ігрової творчості дошкільників.

Методична організація прогулянки з дошкільниками потребує створення такого середовища, у якому дитина одночасно отримує сенсорні враження, відчуття свободи руху, можливість творчого самовираження та умови для пізнання природи. Прогулянка стає дієвим засобом розвитку творчої активності лише тоді, коли її структура містить продуману взаємодію спостережень, дидактичних ігор, художньо-образних вправ та рухових імпровізацій, які доповнюють одна одну та створюють цілісне педагогічне середовище.

Початок прогулянки традиційно пов'язаний із підготовкою дітей до виходу. Саме в цей момент вихователь створює передумови для творчого налаштування. Він привертає увагу дітей до певних змін: можливо, сьогодні небо має незвичний відтінок, дерева інакше шумлять на вітрі, або на асфальті з'явилися цікаві візерунки після дощу. Вчитель ставить дітям запитання, які активізують уяву: хто міг «розмалювати» калюжі, куди поспішає вітер, чому

гілки дерев «розмовляють» між собою. Чим природнішим буде перехід від реального до образного мислення, тим легше дітям надалі включитися у творчу гру.

Перший етап прогулянки може бути присвячений сенсорним спостереженням. Діти підходять до дерев, торкаються кори, вдивляються в її фактуру, порівнюють жорсткість гілок чи м'якість моху. Вихователь пропонує уявити, що кожне дерево є «героєм казки», який має власний характер. Дуб може бути мудрим старцем, береза – легкою і граційною дівчинкою, ялина – строгим охоронцем лісу. Таке порівняння стає початком художньо-образної інтерпретації природи й перетворює звичайне спостереження на творчу вправу. Дитина починає розглядати навколишнє середовище у символічному вимірі, що сприяє активізації уяви.

На цьому етапі доцільно ввести дидактичну гру природничого змісту. Педагог може запропонувати дітям знайти різні види листя, визначити, чим вони відрізняються, згадати, з яких дерев вони впали, а потім перетворити зібраний матеріал у художній образ. Наприклад, з різнокольорових листочків можна скласти уявну «книгу лісових історій» або «портрет осені». Діти не просто знаходять природні об'єкти, але й намагаються побачити в них щось інше – характер, вираз, емоцію. Така вправа поєднує дидактичність із творчим моделюванням і значно підсилює образне мислення.

Після ознайомлення з природними об'єктами логічним продовженням стає художньо-творча вправа. Діти можуть створити мінікомпозиції з камінців, гілочок або піску, які стануть елементами спільної «галереї природи». Вихователь заохочує дітей придумати назви своїм композиціям, пояснити, що саме вони хотіли зобразити. У цей момент дитина переходить із сенсорного рівня на рівень символічного мислення, оскільки кожна композиція є матеріалізованим творчим образом. Педагог не коригує сам задум, лише підтримує мотивуванням і запитаннями, що спрямовують фантазію.

На середину прогулянки доцільно включити рухливу діяльність, яка не

просто забезпечує моторну активність, а й має творчий компонент. Вихователь може запропонувати дітям уявити, що вони перетворилися на природні явища. Один «стає» легким вітерцем, інший – пружним промінчиком сонця, хтось перетворюється на краплинку дощу. Діти рухаються відповідно до свого образу, намагаючись передати його пластично. Це не стандартна рухлива гра, а елемент тілесної імпровізації, що розвиває здатність до вільного самовираження. У дітей формується відчуття художньої дії, рух стає засобом створення образу.

Після активної частини прогулянки можна повернутися до дидактичних вправ, але вже у контексті творчого осмислення природних явищ. Наприклад, вихователь пропонує дітям поспостерігати за тінями. Це може бути вправа «тіньові метаморфози», у якій кожна дитина намагається придумати, на що схожа її тінь та що вона «розповідає» про свого господаря. Тінь може бути сміливою, веселою, розсіяною, швидкою, тихою. Дитина описує її характер, рухи, настрої. Така вправа розвиває здатність до метафоризації та вчить оживлювати абстрактні явища, що є ключем до творчої гри.

Одним з найважливіших елементів творчої прогулянки є використання художньо-мовленнєвих вправ. Педагог може запропонувати дітям скласти коротку казку чи імпровізовану історію, спираючись на композиції, створені раніше. Наприклад, історію про те, як «будиночок сонячного зайчика» зустрівся з «квіткою вітру». Дитячі висловлювання можуть бути нерозгорнутими, проте їхня образність свідчить про формування уяви як важливого компонента творчого розвитку. Педагог ставить уточнювальні запитання, допомагає структурувати сюжет, але не втручається у саму ідею, зберігаючи простір для самостійності.

На завершальному етапі прогулянки корисно провести невелику рефлексію. Діти згадують, що їм найбільше запам'яталося, який образ був найяскравішим, що вони створили власноруч і які відчуття це викликало. Обговорення допомагає інтегрувати емоційний, руховий і творчий досвід у

цілісне усвідомлення. Рефлексивний етап має велике значення, оскільки формує здатність осмислювати власну діяльність і оцінювати її внутрішню цінність.

Додатковим компонентом методичного наповнення може бути творче дослідження природного матеріалу. Наприклад, вихователь пропонує дітям дослідити камінці різної форми та фактури, порівняти їх, визначити, які з них «легкі», «шорсткі», «теплі» чи «холодні». Таке дослідження поєднує сенсорний досвід із художнім перетворенням, оскільки після аналізу діти можуть створити композиції, орієнтуючись на текстуру матеріалу, та наділити кожен камінець вигаданою властивістю або роллю у казці.

Для посилення пізнавального компоненту прогулянки педагог може провести коротку природознавчу дидактичну вправу, наприклад, визначення напрямку вітру, слухання звуків природи із закритими очима або дослідження поверхні землі після дощу. Діти порівнюють свої спостереження, діляться здогадками, формулюють прості висновки. Така вправа розвиває аналіз, увагу, логічне мислення, одночасно формуючи емоційне ставлення до природи.

Таким чином, методично продумана прогулянка перетворюється на яскравий, багатогранний педагогічний простір, у якому інтегруються різні види діяльності: дидактична, рухова, художня, дослідницька та сюжетно-ігрова. Взаємодія цих компонентів формує цілісне середовище для творчого розвитку, у якому кожна дитина має можливість відкривати нове, моделювати уявні ситуації, знаходити власний образний зміст і вільно самовиражатися у грі.

Отже, прогулянка є унікальним педагогічним середовищем, у якому ігрова творча діяльність розвивається природно та гармонійно. У дітей формується образне та асоціативне мислення, збагачується уява, розвивається емоційно-естетичне сприймання природи. Творчі ігри та вправи сприяють розвитку комунікативних умінь, сенсорної чутливості та самостійності.

Педагог, який уміло організовує творчу прогулянку, отримує можливість розвивати дитину в комплексі – від фізичних до художньо-образних якостей.

2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження технології розвитку творчості дітей дошкільного віку під час прогулянок

Проведене теоретико-методичне дослідження переконливо доводить, що творчість у дошкільному віці невіддільна від гри, адже саме творча гра є тим психолого-педагогічним феноменом, який створює умови для становлення ключових новоутворень передшкільного віку. У грі дитина не лише взаємодіє з оточенням, але й активно моделює власний внутрішній світ, відображаючи у ньому те, що її хвилює, цікавить, дивує. У процесі гри зароджується здатність до символізації, формується уявлення про світ у його взаємозв'язках та закономірностях, удосконалюється внутрішнє мовлення, яке поступово стає засобом регуляції власної діяльності. Дитина вчиться не лише діяти, але й мислити про власні дії, аналізувати їх, передбачати і планувати. Саме тому творчі ігри під час прогулянок посідають особливе місце у системі дошкільного виховання, оскільки вони розкривають величезний природний потенціал дитини у максимально вільному, природному, емоційно позитивному середовищі.

У грі, яка відбувається на свіжому повітрі, розвивається знаково-символічна функція свідомості, що є одним з головних новоутворень старшого дошкільного віку. Дитина набуває здатності відтворювати реальні явища у символічній або умовній формі, що проявляється у використанні предметів-замінників, ігрових моделей, у побудові фантазійних сюжетів. За Виготським, символізація – це важливий показник розвитку вищих психічних функцій, які стають основою для подальшого навчання у школі. Уява – інший ключовий механізм творчості – на прогулянці активізується завдяки різноманітності сенсорних вражень: дитина бачить нові форми, спостерігає за змінами в природі, чує різні звуки, відчуває фактури природних матеріалів.

Уява, як зазначав Л. Виготський, розвивається тоді, коли дитина зустрічається з новим досвідом, який не вкладається у вже наявні схеми, а отже потребує творчого перетворення.

Самостійність діяльності, яка формується у творчій грі, дозволяє дитині поступово навчатися ставити мету, продумувати послідовність власних дій, узгоджувати свою поведінку з поведінкою інших учасників гри. Дитина поступово переходить від імпульсивних реакцій до усвідомленого контролю, від ситуативних бажань до виконання правил, які задають логіку гри. Поступове оволодіння довільною поведінкою є необхідною умовою для майбутньої навчальної діяльності.

Оскільки прогулянка – це природний простір, наповнений рухом, звуками, кольорами, запахами та змінами, вона створює ідеальні умови для розвитку творчості. Педагоги та психологи підкреслюють, що саме живий контакт дитини з природою сприяє емоційному піднесенню, створенню позитивного емоційного фону, який стимулює виникнення оригінальних ідей. Природа стає основою для нових образів, сюжетів, моделей. Дитина починає бачити знайоме під новим кутом, знаходити аналогії, асоціації, будувати складні смислові поєднання.

Під час систематичних прогулянок можна організувати широке коло творчих ігор, що сприяють різним напрямкам розвитку дошкільника. Хоча ігри у додатку В згруповані за трьома напрямками – ігри на загальний розвиток, ігри на розвиток уяви, ігри на розвиток творчості – у педагогічному процесі вони переплітаються й утворюють цілісну структуру формування творчого потенціалу.

Досить ефективними є ігри, що розвивають загальну уважність, спостережливість, вміння реагувати на інструкцію, порівнювати предмети, рахувати. Вони слугують основою для формування більш складних творчих форм. Наприклад, гра «Раз, два, три – до дерева біжи!» може розглядатися не лише як засіб сенсорного розвитку, але й як спосіб творчого впливу на дитину:

педагог може змінювати інструкції, вводити образні описи дерев, заохочувати дітей розповідати про свою «знахідку». Діти можуть уявити, що біля кожного дерева живе «лісовий персонаж», який має свої риси характеру. Така невелика художня деталізація перетворює просту рухливу гру на сюжетно-творчу діяльність.

Гра «Якої цифри не стало?» традиційно розглядається як вправа на пам'ять, однак у контексті творчого розвитку вихователь може запропонувати дітям намалювати поруч із цифрами маленькі символічні знаки, оживити кожен цифру, придумати для неї ім'я, характер, історію. Це сприяє розвитку символічного мислення та емоційного ставлення до матеріалу.

Особливо цікавими є ігри, у яких діти виконують роль «розвідників», що досліджують територію, шукають певні об'єкти, порівнюють їх кількість чи ознаки. У таких ситуаціях виникає природний інтерес, елемент таємничості, що надихає на творчі інтерпретації. Діти можуть «звітувати» про свої спостереження у вигляді коротких розповідей, малюнків на піску, схем, створених з камінців. Такі форми діяльності допомагають дитині осмислювати власні дії і тим самим стимулюють розвиток мислення.

Гра «Раз, два, три – а ну принеси!» поєднує в собі рухову, сенсорну та інтелектуальну активність. Проте в ній легко створити творчий контекст: педагог може зробити гру сюжетною, наприклад, оголосити, що діти допомагають чарівникові зібрати «скарби природи», або запропонувати їм придумати власні категорії для пошуку предметів. Таке варіювання перетворює навчальну вправу на творче дослідження.

У всіх цих іграх важливою є позиція педагога. Він не лише задає правила, але й створює атмосферу відкритості, заохочує ініціативу, підтримує успіхи дітей, спрямовує їхню фантазію, не нав'язуючи готових рішень. Підтримка та доброзичливість вихователя суттєво впливають на емоційний фон гри, стимулюючи бажання дитини проявляти творчість.

Друга група ігор спрямована безпосередньо на розвиток уяви, як

образної, так і словесної. Наприклад, у грі «Послухай і скажи» діти вчаться слухати навколишні звуки та описувати їх у творчий спосіб. Педагог може запропонувати дітям уявити, який персонаж міг би видавати цей звук, яку історію він розповідає. У грі «Улюблений герой» діти включаються у драматичну імпровізацію: відтворюють голоси, рухи, поведінку персонажів, а також взаємодіють з природними об'єктами як із «учасниками» сюжету. Така гра стимулює розвиток емоційної виразності, драматургічного мислення, здатності до рольового перевтілення.

Надзвичайно цікавим є використання природних матеріалів у творчих іграх: пісок, камінці, гілочки, листя, бурульки можуть ставати елементами художніх композицій або сюжетних побудов. Гра «Клумба в піску» демонструє, як дитина може перетворювати природні матеріали на художній образ, створювати власну композицію, домислювати історію її створення. У грі «Загублені листочки» діти можуть відшукувати листя, порівнювати їх, вигадувати, якого казкового дерева вони могли б бути частиною.

Ігри третьої групи розвивають здатність дитини творити у відкритий спосіб: будувати, малювати, моделювати. Вони надзвичайно важливі для розвитку свободи творчого самовираження. Наприклад, гра «Скульптори» дозволяє дітям відчувати себе творцями, які створюють щось нове з природного матеріалу. Дитина вчиться оцінювати форму, об'єм, симетрію, експериментувати з матеріалом. У грі «Архітектори» діти можуть зводити будівлі з піску чи снігу, створюючи маленькі «міста», вигадувати для них мешканців, моделювати їх життя. Такі ігри стимулюють творче мислення, просторову уяву, здатність до художнього узагальнення.

Ігри на асоціації – «На що схожі хмаринки?», «Слідопити», «Омріяна калюжа» – розвивають здатність дитини бачити у звичайних предметах щось нове, несподіване. Упізнавання, асоціювання, порівняння, моделювання образу – це механізми креативного мислення, які формуються у невимушеній ігровій діяльності.

Проведена серія творчих ігор під час прогулянок дала змогу помітити, що діти стали сміливішими у творчому самовираженні, частіше ініціювали власні ігрові задуми, удосконалювали здатність створювати складніші сюжети, виявляли більше інтересу до природних об'єктів, які ставали елементами їх творчих конструкцій. Діти більш активно фантазували, охоче включалися у діалог, намагалися пояснити свої образи, використовували різні способи вираження – словесні, рухові, художні. Це свідчить про те, що творча гра на прогулянці є ефективним засобом розвитку творчості в цілому й ігрової творчості зокрема.

Узагальнюючи результати, можна стверджувати, що творча діяльність під час прогулянок є особливо продуктивною формою розвитку дітей передшкільного віку, оскільки вона відбувається у природному середовищі, яке саме по собі стимулює творчість. Дитина має можливість вільно пересуватися, вибирати матеріали, створювати власні образи, варіювати способи взаємодії з природними об'єктами. Емоційна насиченість прогулянки сприяє формуванню позитивного ставлення до творчої діяльності. Важливою умовою успішності є активна позиція вихователя, здатного створити сприятливу атмосферу, підтримати ініціативу дітей, стимулювати їхню фантазію.

Таким чином, результати повторного діагностування після проведення комплексу творчих ігор свідчать про істотне підвищення рівня творчої ігрової активності дітей. Діти стали більш самостійними, впевненими, відкритими до творчих експериментів, охоче включалися у колективні творчі завдання, проявляли ініціативу, гнучкість мислення та здатність до символізації. Це підтверджує високу ефективність творчих ігор на прогулянці як інструменту розвитку дитячої творчості та цінність систематичної організації таких форм роботи у закладі дошкільної освіти.

Узагальнення даних повторної діагностики наведено у табл. 2.4 показує покращення результатів.

Таблиця 2.4.

**Узагальнені результати оцінки творчої ігрової активності дітей
досліджуваної групи після проведення серії ігор, осіб**

Рівні	Інтерес до ігрової діяльності	Дотримання правил	Рівень ігрової самостійності	Рівень комунікації з іншими гравцями	Задоволеність результатом	Загальний рівень
Високий	10	7	7	8	9	8
Достатній	6	10	9	7	8	8
Низький	2	1	2	3	1	2
Разом	18	18	18	18	18	18

З наведених даних видно, що по окремих критеріях став переважати високий рівень, хоча до цього переважав достатній. Це такі критерії, як інтерес до ігрової діяльності, рівень комунікації з іншими гравцями, а також задоволеність результатом.

В табл. 2.5 наведено порівняння загального рівня творчої ігрової активності.

Таблиця 2.5

**Порівняння результатів оцінки рівнів ігрової творчої активності дітей
досліджуваної групи, осіб**

Рівні	До експерименту	Після експерименту	Відхилення, (+,-)	Відхилення, %
Високий	6	8	+2	+33,3
Достатній	7	8	+1	+14,3
Низький	5	2	-3	-60,0

З наведених даних видно, що покращення високого рівня відбулося на 33,3%, достатнього на 14,3%, а кількість дітей низького рівня знизилась на 60%.

Відсоткові значення отриманих результатів виявилися наступними (табл. 2.6).

Таблиця 2.6.

Узагальнені результати оцінки ігрової активності дітей досліджуваної групи після проведення серії ігор, %

Рівні	Інтерес до ігрової діяльності	Дотримання правил	Рівень ігрової самостійності	Рівень комунікації з іншими гравцями	Задоволеність результатом	Загальний рівень
В	55,6	38,9	38,9	44,4	50,0	45,6
Д	33,3	55,6	50,0	38,9	44,4	44,4
Н	11,1	5,6	11,1	16,7	5,6	10,0
Разом	100	100	100	100	100	100

Таким чином, після проведення серії ігор на прогулянці високий рівень ігрової творчої активності спостерігається у 45,6% дітей, достатній – у 44,4%, а низький – у 10%.

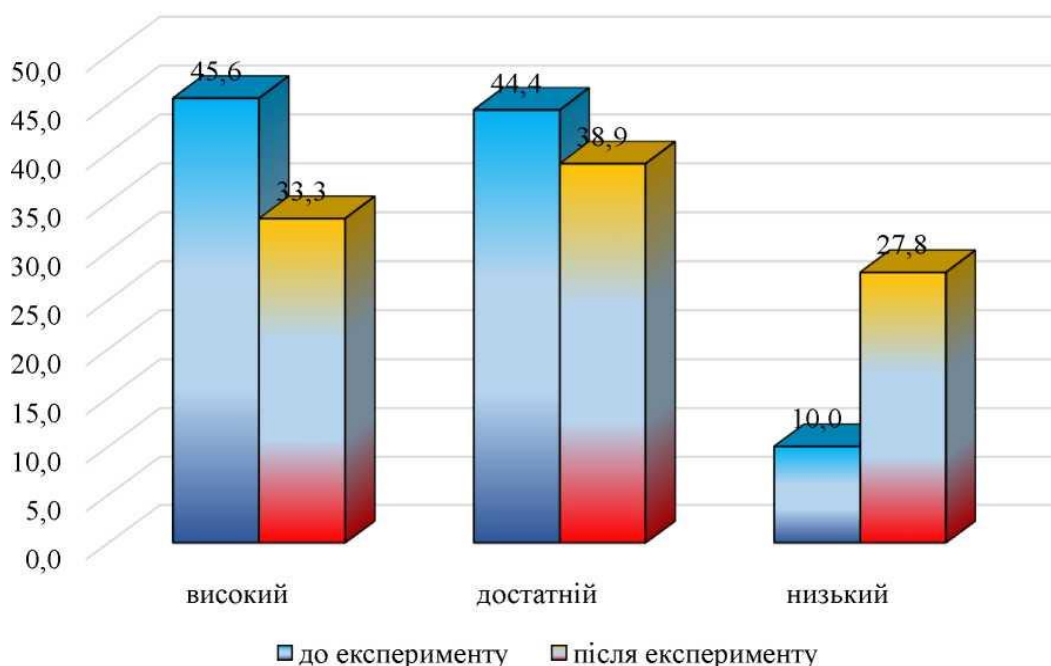
Порівняння відсоткових значень подане у табл. 2.7 та на рис. 2.1.

Таблиця 2.7.

Порівняння результатів оцінки рівнів ігрової творчої активності дітей досліджуваної групи, осіб

Рівні	До експерименту	Після експерименту	Відхилення, (+,-)
Високий	33,3	45,6	+12,3
Достатній	38,9	44,4	+5,5
Низький	27,8	10,0	-17,8
Разом	100	100	X

Отже, у відсотковому вираженні відбулося покращення високого рівня на 12,3%, достатнього – на 5,5%, що в кінцевому підсумку призвело до зменшення кількості дітей з низьким рівнем на 17,8%.

Рис. 3.2. Порівняння результатів діагностики рівнів ігрової творчої активності дітей досліджуваної групи

Таким чином, можна із впевненістю сказати, що використання розробленої серії ігор під час прогулянок позитивно впливає на розвиток творчої активності дітей передшкільного віку.

Науковцями неодноразово доводився позитивний вплив прогулянок на дитину, особливо у ранньому та передшкільному віці, коли відбувається формування та становлення багатьох фізіологічних та психологічних процесів організму. Це пояснюється тим, що на прогулянці діти багато рухаються та грають, а рухи посилюють обмін речовин, кровообіг, газообмін, покращують апетит. Серед розвивальних впливів прогулянки на дитину можна відзначити те, що діти вчаться долати різні перешкоди, стають більш рухливими, спритними, сміливими, витривалими. У них виробляються рухові вміння і навички, зміцнюється м'язова система, підвищується життєвий тонус. Прогулянка також сприяє розумовому розвитку дітей, оскільки вони отримують багато нових вражень і знань про навколишній світ.

Значну роль та позитивний вплив на дитину на прогулянці відводиться рухомим іграм, що розвивають увагу, спритність та інші види активності. У

них розвиваються основні рухи, знімається розумовий напруга від занять, виховуються моральні якості. При цьому важливо розуміти, що вибір гри має здійснюватися з урахуванням пори року, погоди та температури повітря. В більш холодну погоду краще вибирати ігри, що передбачають більшу рухливість, пов'язані з бігом, метанням, стрибками тощо. У сиру, дощову погоду (особливо навесні і восени) слід організувати малорухливі ігри, які не вимагають великого простору. Ігри зі стрибками, бігом, метанням, вправами в рівновазі доцільно проводити у теплі весняні, літні та осінні дні.

Крім рухливих ігор і окремих вправ в основних рухах, на прогулянці доцільно також організувати ігри, що розвивають творчість дітей у поєднанні з їх пізнавальною активністю. Це можуть бути колективні малювання та розмальовування на асфальті, збирання листочків різної форми та формування з них різних фігурок звіряток, складання фігурок із камінців, піску тощо.

При використанні таких ігор вихователь повинен слідувати педагогічним принципам:

- ігрова діяльність має спиратися на вже наявні у дітей знання, але містити елементи новизни, що стимулює пізнавальну активність;
- ігрові завдання мають бути достатньо важкі (трохи важче, ніж попередні завдання), але і в той же час доступні дітям;
- вихователь має поступово ускладнювати дидактичну задачу і ігрові дії;
- для отримання найкращого результату вихователь має конкретно і чітко пояснювати ігрові правила.

У роботі нами запропоновано комплекс завдань із творчих ігор, що зібрані в наступні групи:

- 1) ігри на загальний рівень розвитку, уважність та вміння рахувати;
- 2) ігри на розвиток уяви та творчого підходу;
- 3) ігри на розвиток творчості.

Вважаємо, що запропонований комплекс ігор сприятиме розвитку творчого потенціалу дошкільників.

Після проведення серії ігор на прогулянці з дітьми досліджуваної групи було оцінено рівень їх творчої ігрової активності.

Результати повторної діагностики показали, що після проведення серії ігор на прогулянці високий рівень ігрової творчої активності спостерігається у 45,6% дітей, достатній – у 44,4%, а низький – у 10%.

Тому розроблені рекомендації з проведення ігор з дітьми під час прогулянок можна вважати дієвими для розвитку їх творчої активності

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало змогу сформулювати комплексні висновки.

У першому розділі проведеного дослідження було здійснено докладний аналіз наукових праць, присвячених вивченню ролі ігрового середовища у становленні особистості дитини дошкільного віку. Аналіз сучасних психологічних і педагогічних джерел дав можливість встановити, що феномен гри трактується дослідниками по-різному. У літературі гра постає то як форма життєдіяльності дитини, то як спосіб її активності, а в окремих працях – як окремий вид діяльності. Незважаючи на відмінності у підходах, науковці однак є в тому, що гра є природним видом дитячої активності, яка ґрунтується на внутрішніх емоційних потребах, забезпечує самовираження та створює умови для формування ключових психічних процесів дошкільника.

Беручи до уваги те, що численні дослідники розглядають розвиток творчості у нерозривному зв'язку з ігровою діяльністю, особлива увага в сучасних психолого-педагогічних працях приділяється створенню предметно-розвивального середовища. Здійснений аналіз літератури у цьому напрямі показав, що до складу такого середовища зазвичай включають різні види іграшок, обладнання для гри, атрибутику, природні та штучні матеріали, а також спеціально організоване ігрове поле в груповій кімнаті, спортивній чи музичній залі, на ігровому майданчику. Усі ці засоби покликані стимулювати активність дитини, забезпечувати різноманітність умов для її всебічного розвитку та створювати можливості для творчої взаємодії з навколишнім світом.

Проведене теоретичне узагальнення дало змогу підтвердити, що найбільш емоційно насиченою й привабливою для дітей передшкільного віку є вільна сюжетна гра. Саме вона дає змогу дитині відчувати свободу самовираження, відтворити дії, які в реальному житті потребують значних

зусиль, а також спробувати себе у різних соціальних ролях, моделюючи відносини між людьми. У сюжетній грі дитина не відчуває тиску на результат, а тому вільніше проявляє ініціативу, сміливість у прийнятті рішень, здатність фантазувати й експериментувати. Завдяки цьому вона вчиться оперувати предметами, організовувати власну діяльність та взаємодіяти з іншими дітьми.

Разом із тим, аналіз досліджень засвідчив, що творча ігрова активність не виникає стихійно. Вона потребує систематичного та водночас делікатного педагогічного супроводу. Вихователь має звертати увагу на індивідуальні особливості кожної дитини, підтримувати її емоційний стан, заохочувати творчі спроби, м'яко скеровувати пошук нових образів та ідей. Лише за таких умов гра стає ефективним інструментом розвитку творчої уяви й мислення. Участь у відповідно підібраних іграх викликає у дітей радість, емоційне піднесення, бажання досліджувати та діяти не лише заради результату, а й заради самих творчих взаємодій, що приносять внутрішнє задоволення.

Підсумовуючи теоретичний аналіз, можна зазначити, що питання створення продуктивного ігрового простору в дошкільному закладі та організації діяльності дорослого в ньому має виняткове значення для стимулювання творчих здібностей дітей. Достатньо організований ігровий простір стає підґрунтям формування позитивного емоційного стану дитини та підтримки її здатності до творчих проявів.

У другому розділі дослідження увагу було зосереджено на розгляді державних нормативних документів та сучасних освітніх програм, у яких відображено підходи до розвитку творчої активності дітей дошкільного віку, зокрема під час ігрових занять та прогулянок. Аналіз законодавчої бази дав змогу встановити, що діяльність сучасного закладу дошкільної освіти регламентується Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», у яких окреслено загальні принципи організації освітнього процесу, а також окремі вимоги щодо формування ключових компетентностей у дітей.

Базовий компонент дошкільної освіти акцентує увагу на необхідності формування у дітей розуміння значення спільних цінностей, довіри, відкритості та позитивних міжособистісних взаємин. У його положеннях наголошується, що дитина має навчатися взаємодіяти з іншими, відчувати себе частиною колективу, дотримуватися соціальних норм та правил поведінки. Усе це тісно пов'язане з ігровою діяльністю, яка виступає одним із ключових засобів соціалізації.

З'ясовано, що чинні освітні програми для ЗДО містять різний рівень уваги до творчих аспектів ігрової діяльності. У більшості програм («Дитина», «Стежина», «Світ дитинства», «Українське дошкілля» тощо) наголошено на цілісному розвитку дитини, але найбільш повно творчий аспект ігрової діяльності представлений у програмах «Дитина» та «Впевнений старт». У них підкреслюється важливість ролі вихователя у стимулюванні творчої ініціативи та необхідність різноманітних форм рухливих ігор, які сприяють розвитку відповідальності, товарищескості, емпатії та здатності до співпереживання. Програми «Стежина» та «Світ дитинства» окремо наголошують на ролі рухливих ігор у вихованні моральних якостей та формуванні почуття відповідальності.

У межах другого розділу було також проведено дослідження, спрямоване на виявлення особливостей розвитку ігрової діяльності дітей закладу дошкільної освіти с. Тухля Славської селищної ради Стрийського району Львівської області. Дослідницька робота складалася з двох етапів. На першому етапі основну увагу було приділено вивченню стану організації ігрової діяльності та рівня ігрової активності дітей. На другому етапі акцент було зміщено на аналіз психічного розвитку дошкільників, особливостей сімейної взаємодії та емоційного клімату, в якому зростають діти.

Для вивчення стану організації гри було проведено бесіди з вихователями, методистами та батьками, що дало змогу отримати комплексне уявлення про особливості вибору ігор, підготовку дітей до їх виконання та

характер взаємодії між дітьми у групі. Встановлено, що питання самостійного вибору засобів і способів ігрової діяльності не завжди отримує достатню увагу дорослих, що певною мірою обмежує можливість дитини розвивати ініціативність та самостійність під час гри.

Другий етап дослідження, здійснений методом педагогічного спостереження, дозволив оцінити рівень інтересу дітей до ігрової діяльності, розуміння ними правил, прояви самостійності, уміння взаємодіяти з іншими учасниками гри, а також рівень задоволення результатом. Результати діагностики засвідчили, що високий рівень творчої ігрової активності демонструють 33,3% дітей, достатній рівень – 38,9%, а низький – 27,8%. У цілому діти виявили достатню сформованість умінь діяти за зразком, демонстрували зосередженість, довільну увагу та сенсомоторну координацію, що свідчить про позитивні передумови для розвитку їх творчих здібностей.

У дослідженні увагу було зосереджено на обґрунтуванні можливостей використання ігрової діяльності під час прогулянок як ефективного засобу розвитку творчої активності дітей. У наукових працях неодноразово підкреслювався позитивний вплив прогулянок на фізичний, емоційний та когнітивний розвиток дошкільника. Природні умови сприяють активній руховій діяльності, що стимулює роботу основних систем організму, удосконалює рухові вміння, підвищує витривалість. Окрім цього, прогулянка надає дитині можливість спостерігати за природою, накопичувати сенсорні враження, досліджувати навколишній світ, що створює підґрунтя для виникнення нових ідей і сюжетів.

На прогулянці особливу цінність мають рухливі ігри, які активізують увагу, кмітливість, спостережливість, а також сприяють формуванню моральних якостей. Важливим чинником є вибір відповідних ігор залежно від пори року та погодних умов. У холодну пору року доцільно використовувати ігри з високою руховою активністю, у дощову погоду – малорухливі ігри, що

передбачають мінімальний простір. Теплі пори року відкривають широкі можливості для ігор, що поєднують рухові, сенсорні та творчі компоненти.

Крім суто рухових ігор, на прогулянці ефективно організовувати творчі ігри, які поєднують художні, пізнавальні та емоційні аспекти діяльності. Це можуть бути малювання на асфальті чи піску, створення композицій з природних матеріалів, колективні творчі завдання, спрямовані на розвиток уяви та здатності до трансформації образів. Використовуючи такі ігри, вихователь має орієнтуватися на педагогічні принципи: урахування попереднього досвіду дітей, поєднання новизни та посиленості завдань, поступове ускладнення змісту та чіткість пояснення правил. Саме такі підходи забезпечують поступове зростання творчого потенціалу дітей.

У межах дослідження нами було розроблено комплекс творчих ігор для проведення на прогулянці, який охоплював ігри різної спрямованості – від загального сенсорного розвитку до формування здатності до творчої інтерпретації об'єктів. Результати повторної діагностики засвідчили позитивну динаміку: частка дітей з високим рівнем творчої ігрової активності зросла до 45,6%, а кількість дітей з низьким рівнем зменшилася до 10%. Ці результати підтверджують ефективність розроблених рекомендацій і свідчать про можливість цілеспрямованого розвитку творчого потенціалу дошкільників засобами ігрової діяльності під час прогулянок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко-Лемовська Л. В. Система роботи щодо збагачення словника дітей на різних етапах дошкільного дитинства у театралізованій діяльності. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. 2008. Вип. 17. Ч. I. С. 222–230.
2. Андрощук О. В. Роль гри у розвитку творчих здібностей старших дошкільників. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2014. Вип. 16. С. 161–168.
3. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). 2021. https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
4. Барташнікова І. А., Баштанніков О. О. Розвиток уяви та творчих здібностей у дітей 5- 6 років : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга, 2014. 64 с.
5. Бегей В. М. Ігрові форми організації навчальної діяльності учнів у школі I ступеня. Львів, 1999. 103 с.
6. Белецька І. В. Гра – важлива й невід’ємна частина навчання, дозвілля, культури в цілому. Соціальна педагогіка : теорія і практика: методичний журнал. 2010. С. 34–37.
7. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 2014. 137 с.
8. Білан О. І. Українське дошкільня : програма розвитку дитини дошкільного віку. 2017. https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/Bilan_Programa_Ukrdoshkillja_2017.pdf.
9. Білоуско Л. Формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку за допомогою засобів наочності (моделей). Рідна школа. 2002. №7. С. 45–48.
10. Богуш А. М. Комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів «Світ дитинства». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 201 с.

11. Борисова О., Тур М. Вплив ігрового середовища на формування творчої особистості дошкільника. Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Педагогіка. Психологія. Філософія. 2013. Вип. 28(1). С. 38–42.
12. Ващенко Г. Загальні методи навчання : підручник для педагогів. Київ : Українська Видавнича Спілка, 1997. 441 с.
13. Ванжа С. М. Організація і проведення прогулянок : молодший дошкільний вік. Харків : Ранок, 2017. 208 с.
<https://www.noordhoff.nl/files/Ukraine/%D0%9E134142%D0%A3.pdf?srsltid=AfmBOooJFhg6Gwn1fn1Bu9S9eXTaRw-8zA4wvLTJsQWmJZIY-nxwXyPq>
14. Войцях Т. В. Ігрові технології як інструмент профілактичної роботи спеціалістів психологічної служби закладів освіти : навч.-метод. посіб. Черкаси : Черкаський ОПОПП, 2014.
15. Вороніна К. О. Сучасні теорії творчості. Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ : Видавництво «Фенікс», 2012. Т. XII. Психологія творчості. Вип. 15. Ч. II. С. 88–95.
16. Гавриш Н. Разом грати цікавіше, разом грати веселіше! Вихователь-методист дошкільного закладу. 2020. № 4. С. 4–8.
17. Гончаренко А. М., Дятленко Н. М. Стежина : програма підтримки розвитку дитини дошкільного віку.. 2014.
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/stezhina2014.pdf/>
18. Грузинська І. М. Особливості розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку. Молодий вчений. 2017. № 8(48). С. 211–214.
19. Гудима О. В. Психологічні особливості впливу сімейного виховання на формування креативності у дітей старшого дошкільного віку. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Ануфрієвої. Кам'янець-Подільській : Аксіома, 2016. Вип. 34. С. 80–89.

20. Дерев'янка Л. Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку. Психолог. 2007. № 18/19. С. 11–15.
21. Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку. http://www.ukrstat.gov.ua/metaopus/2015/1-2_03_12_01_2015.htm
22. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 392 с.
23. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень / За ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир : Вид-во Рута, 2006. 320 с.
24. Іванченко А. О. Креативність, творчість та обдарованість в ієрархії та порівнянні. Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В.О. Сухомлинського : зб. наук. праць. Серія : Психологічні науки / За ред. С.Д. Максименка та Н.О. Євдокимової. Миколаїв: МДУ ім. В. О. Сухомлинського, 2019. Т. 2, Вип. 6. С. 133–138.
25. Ігрова діяльність дошкільника : молодший дошкільний вік / За ред. Т. О. Піроженко та ін. Київ : Генеза, 2016. 88 с.
26. Ігрова діяльність дошкільника : старший дошкільний вік. Авт.-упор. Піроженко Т. О., Карасьова К. В. Київ : Генеза, 2014. 96 с. <http://autta.org.ua/files/materials/-nfipos-bnikii-grova-d-yaln-st-doshk-lnika.pdf>
27. Іщенко Л. В. Проблема формування творчої індивідуальності дітей дошкільного віку в сучасній педагогічній науці. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 5 (36). С. 9–13.
28. Кадемія М.Ю., Сисоєва О.А. Інтерактивні засоби навчання : навчально-методичний посібник. Вінниця : Планер, 2010. 217 с.
29. Кошіль О. Освітнє середовище дошкільного навчального закладу : генеза та сутнісний зміст поняття. Освітологічний дискурс. 2017. Вип. 3–4 (18–19). С. 157–158.
30. Каньоса Н. Г. Теорія та технології розвитку дитячої художньої творчості дошкільників : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д.Г., 2015. 188 с.

31. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль : Мандрівець, 2017. 144 с.
32. Карабаєва І. Педагогічна підтримка як механізм розвитку творчого спрямованого фантазування дітей старшого дошкільного віку. Психолого-педагогічний супровід освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі. Дайджест 6. Запоріжжя, 2008. С. 174–183.
33. Кононко О. Л. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2-х ч. Ч. II. Від трьох до шести (семи) років. Київ : ТОВ МЦФЕР-Україна, 2019. 452 с.
34. Крутій К. Л. Дитина в дошкільні роки : комплексна освітня програма. 2019. <http://www.lips.zp.ua/ourpublicafion/programms/379-ditina.html>
35. Крутій К. Педагогіка калабані: практична реалізація принципів природовідповідності. Дошкільне виховання. № 6. 2019.
36. Лохвицька Л. В. Скарбниця моралі : програма з морального виховання дітей дошкільного віку. 2014. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/programaskarbnitsya-moralilokhvitska.pdf>
37. Михайлова Л. М., Шульга Л. М. Технологія розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. Молодий вчений. 2017. № 10(50). С. 483–487.
38. Огнев'юк В. О. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина». Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка. 2020. 304 с.
39. Патій І. В. Роль прогулянки у розвитку творчого потенціалу дошкільників. Консультація для батьків. <http://leleka.rv.ua/rol-progulyanky-u-rozvytku-tvorchogo-potencialu-doshkil-nykiv-konsul-taciya-dlya-bat-kiv.html>
40. Піроженко Т. О. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». / Н.В. Гавриш, Т.О. Піроженко, О.Ю. Хартман, А.С. Шевчук, О.С. Рогозянський. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 104 с.

41. Піроженко Т. О., Ладивір С. О. Соціальна ситуація розвитку сучасної дитини. Дошкільне виховання. 2010. № 6. С. 4–9.
42. Поніманська Т. І. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : навчально-методичний посібник / за ред. Г. С Тарасенко. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 320 с.
43. Про дошкільну освіту: Закон України № 2628-III від 11.07.2001 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
44. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти). Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novuredaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
45. Про освіту. Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
46. Про охорону дитинства. Закон України № 2402-III від 26.04.2001 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
47. Розвивальні прогулянки в ДНЗ. / уклад. Ю.М. Черкасова. Харків : Вид. група «Основа», 2011. 223 с.
48. Рогальська Н. В. Сучасне програмно-методичне забезпечення ігрової компетенції дітей-дошкільників в контексті ідей Ф. Фребеля. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Педагогіка». 2014. <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/2841/1/MODERN.FREBELYA.pdf>
49. Русин Н. М., Гулан М. І. Педагогічні можливості гри в організації освітнього процесу закладу дошкільної освіти. Сучасні тенденції розвитку науки й освіт в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів : зб. тез доповідей за матеріалами II Міжнар. наук.-практ. конф. Мукачево : Вид-во МДУ, 2022. С. 491–493.
50. Савченко М. В. Виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності : дис. ... канд. пед. наук. 13.00.08. ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Слов'янськ. 2014. 255 с.

51. Сорочинська Р. Емпіричне вивчення психологічних особливостей розвитку творчого потенціалу у підлітків. Збірник наукових праць РДГУ. Психологія: реальність і перспективи. 2019. Вип. 13. С. 142–146.
52. Створення освітньо-ігрового середовища для розвитку комунікативно-мовленнєвих навичок дошкільників : посібник. Уклад. Л. М. Агамер'янц. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. 83 с.
53. Стадник Г. О. Вивчення пізнавальної активності дітей. Дошкільне виховання. 1992. № 9. С. 6–8.
54. Творчі ігри для дошкільників. Педрада. <https://www.pedrada.com.ua/article/2286-tvorch-gri-dlya-dtey>
55. Тітаренко С., Дикал Є. Засоби підвищення рухової активності у дітей старшого дошкільного віку в процесі проведення туристичних прогулянок. Нова педагогічна думка. 2013. № 4. С. 207–209.
56. Уманець Л. І. Від самооцінки в грі – до пізнання себе. Дошкільне виховання. 2000. № 4. С. 20–21.
57. Ушинський К. Д. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : навчально-методичний посібник / за ред. Г. С Тарасенко. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 320 с.
58. Федорова М. А. Теорія та методика ігрової діяльності дітей дошкільного віку : навч. посіб. Житомир : ФОП Левковець, 2018. 155 с.
59. Шкарупа Н. С., Коломєць Т. Г. Розвиток ігрової творчості дітей передшкільного віку під час прогулянок. WORLD SCIENCE : PROBLEMS, PROSPECTS AND INNOVATIONS: матеріали 9th International scientific and practical conference (Toronto, Canada, May 19-21, 2021). Toronto, Canada. 2021. P. 654–658.
60. Щербина О. Мережеві ігрові спільноти як комунікативне явище сучасного інформаційного простору / гол. ред. М. С. Тимошик. Український інформаційний простір : науковий журнал : у 2 ч. Київ : Київський нац. ун-т культури і мистецтв, Ін-т журналістики і міжнародних відносин, 2013. Ч. 2. С. 199–204.

61. Як організувати прогулянку в ЗДО весело і корисно?
<https://37.zdo.zhitomir.ua/yak-organizuvaty-progulyanku-v-zdo-veselo-i-korysno/>

62. Якса Н. В. Формування соціального та особистісного досвіду людини як соціалізаційний процес. Креативна педагогіка. 2015. Вип. 10. С. 148–153.

63. Дженніфер М. Зош, Емілі Дж. Хопкінз, Ханне Дженсен, Клер Лю, Дейв Ніл, Кеті Хірш-Пасек, С. Ліннет Соліс та Девід Вайтбрейд Навчання через гру та діяльнісний підхід: огляд доказів. (Біла книга). Фонд The LEGO Foundation, Данія, 2017.

64. Groos K. Die Spieledie Menschen, 1899. 610 p.

65. Mead G. H. The social self. The Social Self, Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods, 10, 1993.